

Barns rettigheter i Norge 2024

Barneombudets supplerende rapport til FNs barnekomité

Barneombudet
Desember 2024

Foto: Hinda Fahre

Illustrasjoner: Elliot Kruszynski

ISBN: 978-82-7987-225-2 (PDF)

Innhold

Forord.....	1
DEL 1 UTVIKLINGSTREKK	3
Utfordringer i det norske velferdssystemet (QPR 2c)	3
DEL 2 RETTIGHETER ETTER FNs BARNEKONVENSJON	4
A. Generelle gjennomførings-tiltak	4
Lovgivning:	4
Barnets beste i særlovgivning og lovarbeid (QPR 4a og b)	4
Tilleggsprotokoll om individuell klagerett (QPR 4d)	4
Omfattende politikk, strategi og koordinering:.....	5
Variasjoner i det kommunale tjenestetilbudet (QPR 5a).....	5
Samarbeid mellom tjenester (QPR 5b).....	5
Tildeling av ressurser (QPR 6 a-d, 36).....	6
Datainnsamling (QPR 7 a-b)	6
Uavhengig overvåking:.....	7
Barns nasjonale klagemuligheter (QPR 8a og b)	7
Spredning, bevisstgjørende arbeid og opplæring (QPR 9a-b).....	7
B. Generelle prinsipper	9
Ikke-diskriminering (QPR 11).....	9
Barnets beste (QPR 12b).....	9
Barns rett til å bli hørt (QPR 13b, c og e)	10
C. Sivile rettigheter og friheter	11
Rett til privatliv og tilpasset informasjon:	11
Barns digitale hverdag (QPR 15c)	11
Personvern (QPR 15a)	11
Forbrukervern (QPR 15b)	12
D. Vold mot barn	13
Tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling eller straff (QPR 16)	13
Forebygge og bekjempe (QPR 17 b og f).....	13
Oppfølging av barn utsatt for vold eller seksuelle overgrep (QPR 17c)	14
Statens barnehus (QPR 17d)).....	14
E. Familiemiljø og alternativ omsorg	16
Familiemiljø og barns rett til kontakt med begge foreldre (QPR 19)	16
Foreldrestøtte i kommunene (QPR 19a)	16
Familiekoordinator (QPR 19).....	17
Barnevern:	18
Barnets beste i barnevernets beslutninger (QPR 20a).....	18
Forsvarlige barneverntjenester (QPR 20a og b).....	18

Fosterhjem (QPR 20b)	19
Barnevernsinstitusjon (QPR 20b)	19
Utenlandsadopsjon (QPR 20c).....	20
F. Barn med funksjonsnedsettelse	21
Tjenestetilbudet til barn med funksjonsnedsettelse (QPR 22a)	21
Rettsikkerhet i avlastningsinstitusjoner og barneboliger (QPR 20b og 22a og b)	21
G. Helse og velferd	23
Helse, helsetjenester, psykisk helse og ungdoms helse:	23
Tilgang på psykisk helsehjelp i spesialisthelsetjenesten (QPR 23)	23
Ressurser til psykisk helsehjelp i kommunene (QPR 23a)	23
Tilgang til psykisk helsehjelp i kommunene (QPR 23b og d).....	24
Psykisk helsehjelp til barn uten oppholdstillatelse og asylsøkende barn (QPR 23c)	24
Behandlingstilbudet ved kjønnsinkongruens (QPR 23e)	25
Barns rett til å bli beskyttet mot narkotika (QPR 23h).....	25
Klimaendringenes påvirkning på barns rettigheter (QPR 24)	26
Levestandard:	27
Barnetrygd (QPR 25b).....	27
Barneperspektivet i Nav (QPR 25)	27
H. Utdanning, fritid og kulturaktiviteter	29
Utdanning:.....	29
Ansatte og støttetjenester i barnehage og skole (QPR 26)	29
Tilpasset opplæring (QPR 26a)	29
Universell utforming av skolebygg (QPR 26a).....	30
Universell utforming av læremidler (QPR 26a)	30
Ufrivillig skolefravær (QPR 26b)	30
Skolefravær for barn i barnevernet (QPR 26b)	31
Mobbing (QPR 26d)	31
Fysisk tvang og makt (QPR 26e)	32
Fritid (QPR 27)	32
I. Spesielle beskyttelsestiltak	33
Asylsøker- og flyktningbarn og barn i migrasjonssituasjoner:	33
Enslige mindreårige i asylmottak (QPR 28a)	33
Enslige mindreårige med følgeperson (QPR 28a)	33
Barn som tilhører minoritetsgrupper og urfolksbarn (QPR 29 a- c)	33
Barn i konflikt med loven:	34
Straffeprosessuelle rettigheter (QPR 31a)	34
Kravet om at fengsel skal være siste utvei (QPR 31b)	34
Forvaring (QPR 31c)	34
Rettspsykiatriske vurderinger (QPR 31d)	35
Barn i fengsel (QPR 31e)	36

Forord

Barn har egne rettigheter. Det er de gitt gjennom FNs barnekonvensjon og Grunnloven. Disse forplikter norske myndigheter til å sikre at barn blir hørt, at barnets beste alltid blir vurdert og at barn får utvikle seg og nå sitt fulle potensial. Det er et stort ansvar. Som nasjon lever vi ikke alltid opp til dette ansvaret.

Oppfyllelse av barnekonvensjonen overvåkes gjennom rapporter til FNs barnekomité, og Norge er nå i sin syvende rapportering. Det er hele seks år siden forrige gang. Staten sendte sin rapport i juni 2024. Dette er Barneombudets supplerende rapport.

Vårt utgangspunkt er at det er godt å være barn i Norge. De fleste barn har det godt med familien sin, de trives i barnehagen og

på skolen, de deltar i fritidsaktiviteter og de har tro på fremtiden. Grunnmuren for norsk barndom er solid, med universelle løsninger som gjør at grunnleggende tilbud er tilgjengelig for alle.

Men også Norge har utfordringer. Over 100 000 barn vokser opp i fattigdom og tallet har holdt seg stabilt over tid. Barn med minoritetsbakgrunn er sterkt overrepresentert i denne gruppen. Oppvekst i vedvarende lavinntekt påvirker barns helse, utdanning og framtidsmuligheter. Vi har som fellesskap ikke klart å bryte den sosiale arven disse barna får med seg.

Noen barn vokser opp i hjem der de voksne ikke klarer å gi barn den omsorg, trygghet og beskyttelse de trenger. Barneombudet

er svært bekymret over en trend vi har sett de siste årene der antall varsler til barnevernet har gått ned, hjelpetiltak i hjemmet har gått ned, omsorgsovertakelser har gått ned og adopsjoner har gått ned. Barnevernet vårt har samtidig vært i en situasjon der de ikke har vært i stand til å gi barn det tilbudet de trenger, og for noen barn har dette ført til situasjoner med utilstrekkelig hjelp som har forverret situasjonen de er i.

Barn lever sitt liv i kommunene, og det er der de fleste rettighetene skal oppfylles. Norge har 357 kommuner, og 126 av disse har så lavt innbyggertall som 3000 innbyggere. Kommunene har fått ansvar for flere og flere komplekse oppgaver. Det gjør at barns rettigheter kan bli utfordret av manglende kapasitet og svak kommuneøkonomi, og kommunenes evne til å levere likeverdige tjenester varierer stort. Dette viser seg for eksempel ved utilstrekkelige tilbud om lavterskel psykisk helsehjelp, individuell tilrettelegging i barnehage og skole eller for unge i rus og kriminalitet. Med flere eldre og kamp om ressursene fremover, frykter vi et økt press på tjenestene til barn og unge.

Som samfunn trenger vi å endre oppmerksomheten fra brannsløkking og plastring til tidlig innsats og forebygging. Møter med helsestasjon, barnehage, skole og Nav gir god innsikt i barn og familiers sårbarhet og risiko fra barna er små.

Samordnet innsats og god hjelp til barn og deres familier i en tidlig fase, kan forebygge eller redusere negative utfall senere. Det vil være samfunnsøkonomisk nyttig, men først og fremst vil det redusere menneskelige kostnader og bidra til at barn får en bedre barndom.

De grunnleggende prinsippene om barnets beste og barns rett til å bli hørt gjelder i alle saker der barn blir berørt direkte eller indirekte. Her har norske myndigheter mye ugjørt når de fatter beslutninger på systemnivå. Å innhente barns stemmer og la barnets beste være et grunnleggende hensyn er en plikt og står ikke på valg. Det pågår viktig prosesser for dette nå og Barneombudet har store forventninger til at myndighetene vil styrke innsatsen for å sikre at disse rettighetene blir ivaretatt.

Denne rapporten er vår statusrapport for barn i Norge. Mye er bra, men denne rapporten viser at det fortsatt er mye ugjørt.

*Mina Gerhardsen
Barneombud*

DEL 1 UTVIKLINGSTREKK

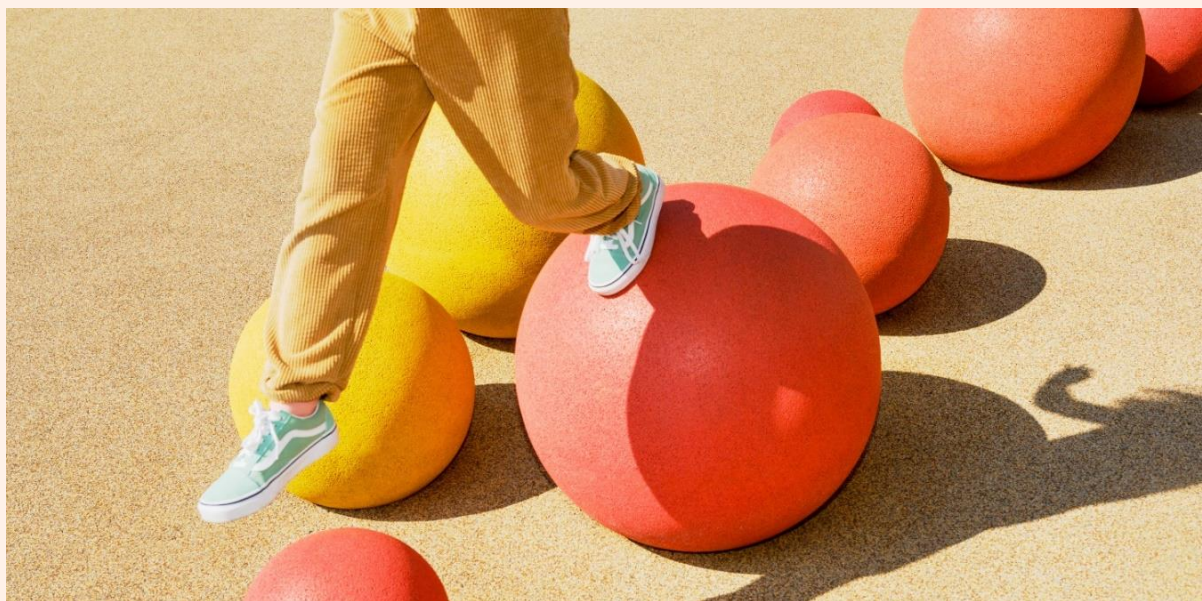
Utfordringer i det norske velferdssystemet (QPR* 2c)

Utenforskap blant barn og unge er en nasjonal utfordring. Det har store negative konsekvenser for barnet, og stor samfunnsøkonomisk kostnad. I 2023 var 10 prosent av unge under 30 år i Norge ikke i utdanning, arbeid eller arbeids-rettete tiltak.¹ For mange handler dette om fysiske og psykiske helseproblemer, sosiale forhold, funksjonsnedsettelse og frafall i skolen. Utenforskap må forebygges gjennom gode tjenester til barn som tar utgangspunkt i barns behov. Dette gjelder for eksempel prioritering av barnehage, skole og helsetilbud.

Tjenester til barn vil fremover komme under økt press. Befolkningsnedgang, større andel eldre og færre yrkesaktive vil føre til reduserte skatteinntekter, økte utgifter til ytelser og økt press på velferdstjenester. Kommunenes utfordringer vil forsterkes, særlig i små og

usentrale kommuner.² Helsepersonell-kommisjonen har tegnet scenarier der mange kommuners helse- og omsorgstjenester – og øvrig virksomhet – vil kunne «bryte fullstendig sammen» dersom det ikke gjennomføres tiltak som reduserer behovet for arbeidskraft.³

Barneombudet mener disse utfordringene gjør det viktig at myndighetene fremover har en rettighetsbasert tilnærming, og at de generelle gjennomføringstiltakene blir videreutviklet og vektlagt i nasjonal styring. Vi har tillit til at mange kommuner vil prioritere tjenester til barn, men vi ser også at barns interesser ofte må vike i lokale prioriteringer. Dette gjelder særlig tjenester til barn i utsatte situasjoner og barn som tilhører marginaliserte grupper. I årene som kommer blir det viktig å styre prioriteringene og hindre at forskjellene i tjenestene til barn øker.

* QPR - Questions Prior to Reporting. FNs barnekomité fremla i juni 2023 en liste over spørsmål som staten skal svare på i sin rapport. Spørsmålslisten er tilgjengelig her [Spørsmål fra FNs barnekomite til Norge - norsk oversettelse](#)

DEL 2 RETTIGHETER ETTER FNs BARNEKONVENSJON

A. Generelle gjennomføringstiltak

(art. 4, 42 og 44 nr. 6)

Lovgivning:

Barnets beste i særlovgivning og lovarbeid (QPR 4a og b)

Barns rettigheter har en sterk rettslig stilling i Norge gjennom barnekonvensjonens inkorporering i menneskerettsloven og Grunnloven § 104, hvor barns rett til å bli hørt og barns beste er tatt inn. Det er imidlertid stor forskjell på hvordan barns rettigheter blir implementert.

Barneombudet erfarer at barns rettsstilling er sterkere der barnets beste og barns rett til å bli hørt er eksplisitt tatt inn i særlovene, som i opplæringsloven, barnevernsloven og utlendingsloven.

Offentlig ansatte forholder seg ofte bare til den loven som regulerer deres sektor. De fleste offentlige saksbehandlere og hjelpere som behandler saker som berører barn er ikke jurister. Det er vanskelig, for eksempel for leger, sykepleiere og ansatte i Nav, å kjenne til hvilke krav Grunnloven og menneskerettighetene setter dersom det ikke står i den sektorlovgivning de forvalter.

Utredning av lover som berører barn mangler ofte kartlegging av konsekvenser for barn. Dette fører til at hensynet til barnets beste ikke blir tilstrekkelig ivaretatt, noe som igjen kan føre til at ulike konsekvenser forslaget har for barn ikke er tilstrekkelig utredet og vektet. Barneombudet har sett dette over mange år. Sivilombudet har også kritisert staten for dette.⁴

Barneombudet anbefaler at staten

- tar barnets beste og barns rett til å bli hørt inn i flere særlover, blant annet helselovgivningen, Nav-lovgivningen og ny forvaltningslov
- sikrer at barnets beste blir vurdert i all ny lovutvikling

Tilleggsprotokoll om individuell klagerett (QPR 4d)

Spørsmålet om ratifisering har vært behandlet i Stortinget flere ganger, og senest avvist i 2022.⁵ Begrunnelsene var frykt for innskrenkning av det nasjonale

handlingsrommet, at konvensjonens bestemmelser er vage, skjønnspregede og lite egnede for rettslig overprøving og at barnekomiteen kan komme med vidtrekkende uttalelser. Regjeringen uttrykte bekymring for at domstolene må «forholde seg til en ny og usikker rettskilde».⁶ Hensynet til barnets beste ble ikke vurdert i beslutningen.

Barneombudet er ikke enig i statens vurderinger. For at barnekomiteen skal ta en klage til behandling, må nasjonale rettsmidler være prøvd. Barnekomiteen er dessuten tilbakeholden med å overprøve nasjonale organer, og kan ikke innskrenke det politiske handlingsrommet mer enn konvensjonens rettigheter gir grunnlag for. Komiteens uttalelser om tolkning av rettighetene er uansett en rettskilde for Norge.

Norge har, uavhengig av tilslutning til klageordningen, plikt til å oppfylle barnekonvensjonen. Det er derfor ikke snakk om nye rettigheter, men å gi barn adgang til å klage på rettigheter de allerede har. Stater Norge sammenligner seg med, som Danmark, Finland og Tyskland, har alle ratifisert tilleggs-protokollen.

Barneombudet mener en ratifisering av tilleggsprotokollen vil styrke barnets rettsstilling og dermed være til barnets beste.

Barneombudet anbefaler at staten

- ratifiserer tredje tilleggsprotokoll. Subsidiært igangsetter en utredning der barnets beste er vurdert og vektlagt

Omfattende politikk, strategi og koordinering:

Variasjoner i det kommunale tjenestetilbudet (QPR 5a)

Det kommunale selvstyre står sterkt i Norge.⁷ Norske myndigheter styrer etter generalistkommuneprinsippet, som innebærer at alle kommuner har samme ansvar for å oppfylle barns rettigheter, uavhengig av forutsetninger som beliggenhet, størrelse og økonomi. Norge har 357 kommuner, av disse har 49 prosent færre enn 5 000 innbyggere.

Det er stor variasjon i kvaliteten i tjenester til barn. Kommunene får stadig flere oppgaver, samtidig som behovene til barn og familier blir mer spesialisert og sammensatt. En offentlig utredning av systemet med generalistkommuner⁸ konkluderer med at det er store variasjoner i lovoppfyllelsen, og at ingen kommuner oppfyller kravene fullt ut. Små og usentrale kommuner har størst utfordringer.

Generalistkommuneutvalget sier utfordringene vil øke. Det er behov for flere tiltak dersom systemet skal kunne opprettholdes. De anbefaler aktiv politikk

for større kommuner og mer interkommunalt samarbeid, og at staten må være tilbakeholden med å utvide kommunenes ansvar, uten å vurdere om kommunene har tilstrekkelig kompetanse og kapasitet. Utvalget anbefaler også å utrede en oppfølgingsordning for kommuner med store utfordringer.

Barneombudet er bekymret for at staten ikke vil klare å gjennomføre tiltakene utvalget mener er nødvendig. Tiltak for større kommuner har vært forsøkt, men det er liten politisk vilje for dette. Dersom utvalgets tiltak ikke lar seg gjennomføre, må staten vurdere andre tiltak eller å flytte ansvaret for enkelte oppgaver til større kommuner eller staten.

Barneombudet erfarer at det også er nødvendig med tydeligere regelverk for å hindre stor variasjon i tilbudet til barn. Vi ser en rekke eksempler på at uklart lovverk ikke gir tjenestene nødvendig veiledning, og svikt i tilbud som ikke er underlagt tilstrekkelig kontroll.

Barneombudet anbefaler at staten

- følger nøye med på og adresserer utfordringene i kommunesystemet, og øker innsatsen for å redusere kommunale forskjeller
- lager en strategi for hvordan staten vil sikre at kommunenes ansvar står i forhold til deres forutsetninger for å levere tjenester og følger opp kommuner med store utfordringer
- sikrer at kommunenes ansvar ledsages av klare retningslinjer

Samarbeid mellom tjenester (QPR 5b)

Samarbeid mellom tjenester er en stor utfordring i å sikre at barn får den hjelpen de trenger og har krav på.⁹ Staten har iverksatt tiltak, blant annet lovfestet samarbeidsplikter i velferdslovgivningen.¹⁰ Det er viktig at staten sikrer at dette blir implementert.

Foreløpig evaluering tyder på at det ikke bare er lovverket, men også andre forhold som hindrer samarbeid. De viktigste hindrene er ressurser og kapasitet, men også praktiske forhold som mangel på møteplasser, tenkemåter og kunnskap om hva andre kan bidra med, strukturelle barrierer og uklare ansvarsforhold.¹¹

Ungdom forteller at de ikke får medvirke i samarbeidet i saker som handler om dem. De anbefaler at retten til å medvirke i samarbeidet kommer tydeligere frem av lovverket, at myndighetene lager digitale systemer for deling av informasjon og gir tjenestene verktøy for barns medvirkning. De anbefaler også at barn som får hjelp fra flere tjenester får en støtteperson som kan koordinere og sørge for at de får medvirke.¹²

Barneombudet anbefaler at staten

- øker innsatsen for bedre samarbeid mellom tjenester
- følger opp evalueringen av samarbeidspliktene med hensiktsmessige tiltak
- undersøker om barn får medvirke og iverksetter nødvendige tiltak

Tildeling av ressurser (QPR 6 a-d, 36)

Mange tjenester for barn og unge oppgir å ha utilstrekkelig bemanning og kapasitet.¹³ Barneombudet erfarer at budsjettbehovene for barn ikke blir tilstrekkelig utredet før tiltak og reformer innføres. Ansatte i oppvekstsektoren forteller om statlige føringer om å løse vanskeligere saker og flere oppgaver, uten at tjenestene får styrket sin kapasitet.¹⁴

Staten har de siste årene økt kommunenes frie inntekter fremfor å styrke enkelt-tjenester som har kapasitetsmangler. Kommunene trenger økonomisk handlingsrom. Samtidig kan øremerking av midler være effektivt, og noen ganger nødvendig for å sikre at tjenester til barn og unge prioriteres. Den langvarige

ressursmangelen i mange tjenester tyder på at tjenester til barn ikke blir tilstrekkelig prioritert.

Norske kommuner står ovenfor store utfordringer i årene som kommer (se del 1), og strammere kommuneøkonomi vil øke presset på kommunens prioriteringer.¹⁵ Fremover blir det nødvendig at staten i større grad vurderer barnets beste i budsjettprosessene, og innhenter tilstrekkelig kunnskap om behovene i tjenester til barn.

Barneombudet anbefaler at staten

- vurderer barnets beste i budsjettprosesser lokalt og nasjonalt, herunder skaffer oversikt over kapasiteten i tjenestene og hva som kreves av ressurser for å ivareta barns rettigheter
- sørger for at tjenestenes ansvar ledes med tilstrekkelig ressurser
- øremerker midler til tjenester som har store kapasitetsutfordringer

Datainnsamling (QPR 7 a-b)

Det finnes i begrenset grad indikatorer og datagrunnlag for om barns behov og rettigheter blir oppfylt. Generalist-kommuneutvalget, som vurderte kommunenes evne til å oppfylle lovkravene, hadde store utfordringer med å kartlegge om kommunene tilfredstilte kravene. De påpekte at det i liten grad foreligger statistikk og rapportering, og at det er krevende å operasjonalisere hva som skal til for å oppfylle kravene i lovverket. Dermed fant utvalget bare kunnskap om avgrensede områder, og i liten grad om barn får tjenester av god kvalitet.¹⁶

Det finnes for eksempel få indikatorer på om barn med behov for tilrettelegging får et godt tilpasset skoletilbud. Kravene til kompetanse og bemanning i barnehage og skole sier lite om kvaliteten i tilbudet, og det er ikke krav til bemanning i PP-tjenesten

som skal følge opp barn som trenger ekstra støtte. Utvalget har også i begrenset grad kunne vurdere om barns rett til helsehjelp blir oppfylt. De skriver at det er «krevende, for ikke å si umulig» å måle om en kommune tilfredsstillende krav i helselovgivningen, og at en rekke indikatorer er utelukket pga. dårlig datakvalitet.¹⁷

Barneombudet mener lovkrav, indikatorer på lovoppfyllelse og krav til rapportering må utformes på en måte som bidrar til at barn får tjenester av god kvalitet, og at tjenestene måles på om innsatsen virker. Det bør utvikles kvalitetsindikatorer som er kunnskapsbaserte og gir veiledning til tjenestene om virksomme tiltak. Disse må suppleres med systemer for å innhente kunnskap om oppfyllelsen av barns rettigheter, inkludert fra barn og unge selv.

Barneombudet anbefaler at staten

- utvikler indikatorer og rapporteringssystemer på tvers av sektorer
- systematiserer kunnskap om oppfyllelsen av barns rettigheter på tvers av sektorer

Uavhengig overvåking:

Barns nasjonale klagemuligheter (QPR 8a og b)

Norge mangler effektive klagemuligheter for å få prøvd om barns rettigheter er oppfylt. Det er etter Barneombudets erfaring tre grunner til dette: Manglende juridiske rettigheter, lite barnevennlige klagemekanismer og mangel på rettshjelp til barn.

Barn mangler rettslig handleevne og er i liten grad part i sakene. Barn er dermed avhengig av foreldre eller verge. Det er mangel på informasjon til barn om at klagemuligheten finnes og hvordan de kan klage, saksbehandlingen tar lang tid, og klageorganer benytter et språk barn ikke

forstår. Systemet er vanskelig tilgjengelig og behovet for rettshjelp er stort, men staten dekker kun en liten andel av behovet.

Staten ønsker ikke å legge en egen klageadgang til Barneombudet og/eller Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) slik barnekomiteen har anbefalt. Dette forutsetter at eksisterende klagemekanismer blir mer barnevennlige, noe Stortinget har bedt regjeringen utrede. Etter vårt syn er regjeringens oppfølging ikke tilstrekkelig.

Barneombudet anbefaler at staten

- styrker barns rettslige handleevne og tilgang på barnevennlig rettshjelp
- sikrer barn tilgang til effektive og barnevennlige klagemekanismer på alle saksområder

Spredning, bevisstgjørende arbeid og opplæring (QPR 9a-b)

Barneombudet erfarer at det er behov for økt kunnskap om barns rettigheter blant ansatte i statlige og kommunale tjenester. Høyesterett stadfestet i 2022 at menneskerettighetene også er bindende for kommunene.¹⁸ Undersøkelser fra Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) viser at det varierer i hvilken grad ansatte i kommunen kjenner til barns rettigheter og bruker disse aktivt.¹⁹

Barneombudet anbefaler at staten

- styrker opplæring av alle yrkesgrupper som arbeider for og med barn
- sikrer økt kunnskap om barns rettigheter i politiske organer og kommunal forvaltning

B. Generelle prinsipper

(art. 2, 3, 6 og 12)

Ikke-diskriminering (QPR 11)

Flere undersøkelser viser at barn og unge i Norge opplever å bli diskriminert på bakgrunn av sin etnisitet, seksuell legning eller funksjonsevne.²⁰ I en omfattende undersøkelse fra 2023 om barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering, sa nesten halvparten av de spurte at de hadde opplevd rasistiske ytringer det siste året.²¹ Andelen var vesentlig høyere blant unge med bakgrunn fra ikke-vestlige land. Nasjonale minoriteter rapporterer også om høyere grad av hatefulle ytringer enn befolkningen for øvrig.²² Barn og unge forteller at det oppleves som krevende og nytteløst å si ifra om rasisme og diskriminering. De etterspør mer opplæring av elever og lærere i skolen, samt informasjon om varslingsmuligheter.

Barneombudet anbefaler at staten

- styrker innsatsen mot diskriminering og sikrer at barn og unge får medvirke i arbeidet

Barnets beste (QPR 12b)

Barneombudet har over år erfart at Norge er svake på utredning og vurdering av konsekvenser for barn. Utredningsinstruksen setter rammer for utredninger i staten, og instruksens generelle veileder inkluderer fra 2024 barnets beste og barns rett til å bli hørt.²³ Dette skal sikre at barnets beste er kartlagt og tillagt vekt i utredningsarbeid. Dersom staten sikrer god implementering, vil dette medføre en vesentlig styrking av barns rettigheter. Det er i tillegg behov for tilsvarende tiltak på regionalt og lokalt nivå.

Staten må sikre at endringene har ønsket effekt. Det er særlig tre tiltak som er viktige; gode mandater, overvåkning og opplæring.

(a) Departementer og direktorater gir hvert år en rekke oppdrag til underliggende

etater, utvalg eller eksterne aktører. Det er viktig at kravet til å gjøre barnets beste-vurderinger, inkludert barns medvirkning, blir synliggjort i alle oppdragsdokumenter, tildelingsbrev og mandater.

(b) Barne- og familiedepartementet har ansvar for å følge opp at barns rettigheter er ivaretatt i statens utredninger. For å identifisere utfordringer og behov for ytterligere veiledning, bør departementet igangsette et evalueringsarbeid som skal følge med på hvordan barnets beste og barns rett til å bli hørt blir ivaretatt i statlige utredninger.

(c) Staten må sikre nødvendig opplæring og veiledning i hvordan vurdere barnets beste på systemnivå.

Barneombudet har utarbeidet et E-læringsprogram som inneholder fire kurs om barnets beste og barns rett til å bli hørt. Kursene gir veiledning til kravet om å kartlegge konsekvenser for barn, inkludert innhenting av barns meninger, og vurderinger av barnets beste. Kursene er gratis og kan være et nyttig verktøy i både stat og kommune.

Barneombudet anbefaler at staten

- synliggjør kravet om barnets beste og barns rett til å bli hørt i alle relevante oppdragsdokumenter, tildelingsbrev og mandater
- sikrer god opplæring og veiledning, og oppfordrer til bruk også lokalt og regionalt
- følger med på hvordan endringene blir ivaretatt, identifiserer utfordringer og utarbeider oppdatert veiledning

Barns rett til å bli hørt (QPR 13b, c og e)

Barns rett til å bli hørt er ikke tilstrekkelig ivare tatt i myndighetenes arbeid. Dette kan skyldes manglende oppmerksomhet om rettigheten, om betydningen av barns stemmer, samt mangel på ressurser og metodekunnskap.

Barneombudet og andre aktører blir jevnlig bedt om bistand til å sikre barns medvirkning i offentlige beslutningsprosesser, men har verken ressurser eller kapasitet til å påta seg et slikt ansvar på vegne av staten.

De som gjennomfører utredningsarbeidet mangler ofte både mandat, tid, verktøy, kompetanse og ressurser til å gjennomføre medvirkningsprosesser med

barn. Det er behov for et nasjonalt kompetansesenter som kan samle og videreformidle kunnskap om barns medvirkning.

Barneombudet anbefaler at staten

- utarbeider strategi og handlingsplaner i alle statlige organer for barn og unges medvirkning
- pålegger alle departementer å etablere en struktur for barns og unges medvirkning i sin respektive sektor
- etablerer et nasjonalt kompetansesenter for barn og unges medvirkning som kan samle kunnskap og sikre kompetanse og veiledning om medvirkning både nasjonalt og lokalt

C. Sivile rettigheter og friheter

(art. 7, 8 og 13-17)

Rett til privatliv og tilpasset informasjon:

Barns digitale hverdag (QPR 15c)

Norske barn topper statistikken i Europa med gjennomsnittlig internettbruk på 3,6 timer daglig.²⁴ De fleste norske barn har tilgang til internett og mye av livet foregår online. 93 prosent av 9-11 åringer har tilgang på mobil. Ved 12-14 års alder har nesten alle egen mobil og 90 prosent av 9-18-åringer bruker ett eller flere sosiale medier.²⁵

Det er grunn til bekymring om hvordan skjermbruk påvirker barns utvikling og behov for frilek, fysisk aktivitet, hvile og trygghet. Barn opplever digital mobbing, sender og får tilsendt nakenbilder, slåsskamper mellom ungdom og ser på skadelig innhold, for eksempel om selvmord. Overgrep over internett er et økende problem. Barn risikerer også å begå straffbare handlinger selv, gjennom produksjon og deling av materiale.

Det er behov for mer kunnskap for å forstå hvordan digitale medier påvirker ulike stadier i barns liv og for å sikre god politikktutforming.²⁶ Forskningen på barn og digitale medier er fragmentert, lite langsiktig og lavt prioritert. Dette fører til risiko for at tiltakene som settes inn hverken er kunnskapsbaserte eller treffer dem de er ment å nå. Et tverrfaglig forskningsmiljø kan bidra med kunnskap om hva som virker og ikke, og gi veiledning knyttet til barns digitale liv.

De digitale plattformene barn oppholder seg på er i liten grad rettslig regulert, og det mangler mekanismer som beskytter barn og unge fra skadelig påvirkning av skjermbruk. Det er behov for et bedre regelverk, og nasjonale føringer for barns nettbruk. Myndighetene må ta i bruk

eksisterende kunnskap om hva som fremmer god utvikling og sunne oppvekstsvilkår for barn.

Barneombudet anbefaler at staten

- oppretter et tverrfaglig forsknings-senter om barn og digitale medier
- gir nasjonale faglige råd om skjermbruk og etablerer en veiledningstjeneste for barns digitale hverdag
- sikrer at lovverket beskytter barn mot skadelig påvirkning av skjermbruk og innfører effektive håndhevingsmekanismer

Personvern (QPR 15a)

Barn i Norge har høy digital kompetanse, men lav kompetanse om hvordan de kan beskytte personvernet sitt.²⁷ Ungdommer forteller at det er ubehagelig å føle at de blir overvåket digitalt, samtidig som de føler at de ikke har noe annet valg enn å samtykke til innhenting av personopplysninger.²⁸

Skolen benytter mye digitale læremidler. Dette utfordrer barns personvern.

Halvparten av avvikene Datatilsynet fikk i 2019 om barns personvern kom fra skolesektoren.²⁹ Datatilsynet har pekt på at norske kommuner «*har en jobb å gjøre når det gjelder å sikre at barns personvern blir ivaretatt i skolen*».³⁰

Digital kompetanse er inkludert i læreplaner i skolen og rammeplan for barnehagen. Det undervises derimot ikke i forståelse av personvern som en grunnleggende menneskerett.³¹

Barneombudet er bekymret for barn og unges personvern. Særlig har digitaliseringen i skolen gått svært fort, uten at det er gjort tilstrekkelige vurderinger eller satt inn tiltak for å sikre elevenes personvern.

Norge mangler en nasjonal personvernpolitikk som tar sikte på å beskytte barn og unges rettigheter i digitale medier. Dagens politikk fremstår fragmentert og lite helhetlig med fare for mange glippsoner, og henger ikke med i det digitale terrenget barn beveger seg i.

Barneombudet anbefaler at staten

- utarbeider en nasjonal personvernpolitikk for beskyttelse av barn
- utarbeider en personvernnorm for barnehage- og skolesektoren, inkludert føringer for å styrke skolens opplæring i personvern

Forbrukervern (QPR 15b)

Barn er sårbare forbrukere, og samtidig en attraktiv målgruppe for markedsføring. Barn er spesielt utsatt for skadelig innhold fordi markedsføringen mot dem er så massiv, baserer seg på overvåking og er til dels skjult.

Flere rapporter viser at kommersielt press og kroppspress mot barn i sosiale medier er stort og skreddersydd til den enkelte.³²

Omkring halvparten av 13–18-åringene har fått reklame for produkter som skal sørge for vekttap eller gi muskler.³³ Ungdommer Barneombudet har snakket med fortalte at de mottar reklame om kroppsmodifisering.³⁴

Regelverket som omhandler forbrukervern er utdatert, fragmentert og med uklar ansvarsfordeling. Tilsynsmyndighetene er plassert i ulike sektorer, med ulik praksis og juridiske virkemidler. Bransjens egne reguleringsordninger inneholder andre krav enn de som er fastsatt i lovverket. Ordningene er problematiske fordi de er systemer på siden av statens håndhevingsorgan, har begrensede mandat og er uten virkemidler til å håndheve sine uttalelser. Dette gir ikke barn det forbrukervernet de har rett på.

Det er positivt at staten har vedtatt et forbud mot markedsføring av usunn mat og drikke rettet mot barn. Tilsyn og sanksjoner vil kunne skape positiv presedens for annen markedsføring rettet mot barn.

Barneombudet er glad for at myndighetene er i gang med en gjennomgang av regelverket knyttet til barns forbrukervern i digitale medier. Dette må følges opp med nødvendige endringer i lovverket. Arbeidet med å styrke barns forbrukervern må ses i sammenheng med den pågående implementeringen av EUs Digital Services Act (DSA).

Barneombudet anbefaler at staten

- sørger for tilstrekkelig implementering av forbudet mot markedsføring av usunn mat og drikke
- sikrer barn og unge et reelt forbrukervern som ivaretar den hurtige utviklingen på feltet
- gjennomfører nødvendige lovendringer for å ivareta barns forbrukervern

D. Vold mot barn

(art. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 a og 39)

Tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling eller straff (QPR 16)

Norske myndigheter har for lite kunnskap om bruk av tvang og makt mot barn fra offentlige ansatte, og hvilke konsekvenser dette kan ha for barna.

Barneombudets arbeid, tilsynsrapporter og fortellinger fra barn viser at alvorlig fysisk tvang og makt mot barn forekommer på mange ulike arenaer som skole, fosterhjem, barneverninstitusjon, barnebolig og avlastning for barn med funksjonsnedsettelse, psykisk helsevern, politi og kriminalomsorg. Det er ulikheter i lovverk, rom for skjønn og kompetanse hos ansatte. Det er også forskjeller i kravene til dokumentasjon, kontroll og klagemuligheter. Det er store utfordringer i å sikre barns medvirkning.

Det finnes ingen samlet statistikk, men tall fra ulike tilsyn gir grunnlag for å anta at det fysisk tvang mot barn i offentlig sektor utgjør mange tusen hendelser hvert år. Noen barn opplever fysisk makt på flere arenaer, for eksempel i skole, psykisk helsevern, barnevernsinstitusjon og fra politiet.

Fysisk makt overfor barn fra offentlige ansatte er alvorlige inngrep i barnas personlige integritet. Kunnskap er sentralt for å sikre at barn ikke utsettes for uforholdsmessig maktbruk. Myndighetene må ha god oversikt over omfang og praksis, og sikre nødvendig kompetanse hos ansatte. Det er viktig å fremskaffe kunnskap om hva bruk av fysisk makt gjør med barn.

Barneombudet anbefaler at staten

- skaffer oversikt over omfang av fysisk makt, regelverk, rom for skjønn, kompetanse i tjenestene, graden av

medvirkning, dokumentasjon og kontroll- og klagemuligheter, og følger opp med konkrete og forpliktende tiltak

- igangsetter forskning om konsekvenser for barn av å bli utsatt for fysisk makt
- sørger for at barn er informanter i prosessene

Forebygge og bekjempe (QPR 17 b og f)

Norge har i mange år hatt et forbud mot vold og overgrep mot barn og det er iverksatt ulike tiltak. Statistikk viser likevel stabile tall for vold i nære relasjoner med ca. 20 prosent barn som opplever fysisk vold, tilsvarende for psykisk vold, fem prosent barn som opplever grov fysisk vold og ca. seks prosent som opplever seksuelle overgrep.³⁵ Dette utgjør mange tusen barn.

Voldtektsutvalgets rapport viser at en stor andel av både kvinner og menn er utsatt for vold og overgrep. Kvinner er overrepresentert, og 10 prosent mellom 16 og 19 år svarte at de var blitt utsatt for voldtekt i 2022. Overgrepene skjer ofte mellom personer som kjenner hverandre.³⁶ Omfanget av seksuell vold har økt betydelig for både jenter og gutter. Antall utsatte har fordoblet seg fra 2015 til 2023.³⁷

Utviklingen gir grunn til alvorlig bekymring. Den kan tyde på at unge mangler kompetanse om relasjoner, seksualitet og grenser. Voldtektsutvalget er bekymret for hvilken effekt bruken av digitale medier har på utviklingen av holdninger og seksualkultur og etterspør at det innhentes mer kunnskap om dette.

Et viktig forebyggingsiltak er å sikre at barn har kunnskap om hva som er greit og ikke greit å gjøre mot dem, eller de mot andre. Kunnskap om kropp, seksualitet og grenser

er innarbeidet i læreplaner for skole og barnehage, men det er fortsatt tilfeldig hva slags opplæring barn får. Helsedirektoratet oppfordrer skolehelsetjenesten til å tilby helhetlig undervisning om seksualitet og seksuell helse, men dette er ikke tilstrekkelig. En kartlegging av unges mening om seksualundervisning i skolen viste at 7 av 10 elever ønsker mer seksualitetsundervisning.³⁸ Myndighetene må gi sterkere føringer om å prioritere dette.

Barneombudet anbefaler at staten

- gjør alt som står i sin makt for å forebygge vold og seksuelle overgrep mot barn
- prioriterer seksualitetsundervisning og kompetansebygging hos barn høyere

Oppfølging av barn utsatt for vold eller seksuelle overgrep (QPR 17c)

Ingen instans har lovpålagt ansvar for oppfølgingen av barn som har vært utsatt for vold eller overgrep. Dette fører til at barn blir sendt fra tjeneste til tjeneste og ikke får den helhetlige og koordinerte hjelpen de har behov for.

Barn og familier som har opplevd vold eller overgrep trenger oppfølging, ofte fra ulike tjenester som skole/barnehage, helsetjenester, barnevern, habilitering, NAV m.fl. Undersøkelser viser at det er stort behov for samordning av hjelpen, men ansvaret for å sikre oppfølging av barn utsatt for vold og overgrep er ikke lagt direkte til én tjeneste.³⁹

Barneombudet kartla dette behovet gjennom samtaler med barn i 2018 og ba myndighetene vurdere å lovfeste ansvaret for barn utsatt for vold eller overgrep, for eksempel i helselovgivningen, slik at en sektor har et særlig oppfølgingsansvar.⁴⁰

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer at én tjeneste har overordnet ansvar for støtte og oppfølging til barn som har vært utsatt for vold eller overgrep, og at tjenesten får ansvar for å involvere og koordinere andre hjelpetjenester

Statens barnehus (QPR 17d)

Oppfølging av barn utsatt for vold og overgrep er på nasjonalt nivå først og fremst kanalisert gjennom Statens barnehus. I barnehusene samarbeider tre sektorer; justis-, helse- og barnevern. Barnehusenes oppdrag er å samordne undersøkelser av barn utsatt for vold eller overgrep gjennom at barn møter politi, medisinsk personell og omsorgstjenester med spesialkompetanse, i et barnevennlig miljø. Evaluering av barnehusene i 2012 og 2021 viste klare utfordringer med at straffesporet dominerer barnehusenes virksomhet, og medfører at oppfølgingen av barnet etter avhør, og veiledning av andre hjelpetjenester, får for liten oppmerksomhet.⁴¹ Dette er en følge av at barnehusene er lagt til politiet.

Barneombudet mener at tilbudet på barnehusene må ta utgangspunkt i barnets behov og være åpne for alle. I dag er anmeldelse til politiet et vilkår for at barnet skal få hjelp fra barnehuset. Erfaring fra samtaler med barn viser at straffesaken sjeldent er det viktigste for dem.⁴²

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer at tilbudet ved Statens barnehus tar utgangspunkt i barns behov, og på best mulig måte ivaretar barns rettigheter
- fjerner vilkåret om anmeldelse for å få hjelp på barnehuset

E. Familiemiljø og alternativ omsorg

(art. 5, 9–11, 18 nr. 1 og nr. 2, 20, 21, 25 og 27 nr. 4)

Familiemiljø og barns rett til kontakt med begge foreldre (QPR 19)

Det er behov for mer kunnskap om barn som er avskåret fra kontakt med den ene forelderen. Antall, hvorfor det er slik, og hvilke tiltak staten kan iverksette for å sikre barns rett til samvær med begge foreldrene.

Barns manglende kontakt med en av foreldrene kan ha ulike årsaker, som at en forelder er utvist fra Norge, er i fengsel eller at det er konflikt mellom foreldrene. Reglene for utvisning og kontakt med foreldre i fengsel er strenge, og kan i stor grad begrense barns rett til kontakt med sine foreldre.

En stor gruppe barn som mangler kontakt med begge foreldrene er barn i foreldretvister. Bufdir samler kunnskap om barn som opplever samlivsbrudd. Denne informasjonen viser at rundt 24.000 barn opplever at foreldrene går fra hverandre hvert år,⁴³ i tillegg kommer de som aldri har bodd sammen. Langvarig og høyt konfliktnivå mellom foreldrene kan påvirke barnets helse og utvikling negativt.⁴⁴ I 2023 ble 36 prosent av sakene definert som høykonflikt, eller risikosaker med indikasjon på rus og/eller vold.⁴⁵ Mange saker ender i domstolene, og i 2023 utgjorde saker etter barneloven 21 prosent av alle saker i tingrettene.⁴⁶ Det finnes ikke nøyaktige tall på antall saker hvor det er stans i samvær, men aktørene som jobber med disse familiene oppgir at antallet saker er økende.⁴⁷

Barns rett til å bli hørt i saker om kontakt med begge foreldre er begrenset. De mangler rettslig handleevne og vil ofte være avskåret fra å hevde sin rett. Barneombudet snakket i 2012 med en gruppe barn som levde i høykonflikt mellom foreldrene. De anbefalte at alle

barn får egen time hos familievernkontoret under meklingen, og en oppfølgingstime for å snakke om bosted og samvær.⁴⁸

Barneombudet er bekymret for at tiltakene som er iverksatt ikke har hatt ønsket effekt, om barneperspektivet blir godt nok ivaretatt, og om det finnes tilstrekkelig kunnskap om hvordan foreldrenes konfliktnivå påvirker barnets mulighet til å uttale seg fritt i disse sakene.

Barneombudet anbefaler at staten

- skaffer oversikt over hvor mange barn som ikke har kontakt med begge foreldre, og årsakene til dette
- iverksetter forebyggende tiltak for å forhindre langvarige konflikter mellom foreldrene
- sikrer at barns rettigheter ivaretas i saker om utvisning, når foreldre er i fengsel og ved samlivsbrudd, og at barn gis mulighet til å uttale seg fritt

Foreldrestøtte i kommunene (QPR 19a)

Foreldrestøttende tilbud er viktig for å ivareta flere av barns rettigheter, for eksempel utvikling, helse, utdanning og familieliv. Verdens helseorganisasjon (WHO) vurderer foreldrestøtte som et av de viktigste forebyggende tiltakene for å redusere vold, overgrep og omsorgssvikt. Barnekomiteen understreker betydningen av foreldrestøtte for å ivareta barns rett til helse, og anbefaler at statene tilbyr evidensbaserte intervensjoner som undervisning, støttegrupper og familievern.⁴⁹

Kommunen har ansvar for å ha tilgjengelige tilbud om foreldrestøtte, og dagens regjering har et mål om at alle kommuner skal tilby kunnskapsbasert foreldrestøtte.⁵⁰ Likevel er det ulikt hvorvidt dette er tilgjengelig i alle kommuner.⁵¹

Staten har innført en reform (barnevernsreformen) der ansvar flyttes fra staten til kommunene med intensjon om tidlig innsats, fortrinnsvis fra andre tjenester enn barnevernet. Målet er at kommunene skal få et bedre og mer samlet tilbud til barnefamilier. Tjenester som helsestasjon, barnehage, Nav, skole, skolehelsetjeneste, fastlege, barnehabilitering og barnevern skal jobbe sammen om foreldrestøttene tiltak, blant annet for å forebygge omsorgsovertagelser. Reformens intensjoner er gode, men det er avgjørende at kommunene faktisk tilbyr god foreldrestøtte.

Barneombudet er bekymret for konsekvensene i mange kommuner av tre grunner:

- a) Manglende involvering og få føringer til berørte tjenester har ført til at tjenester som barnehager, skoler, helsetjenester og Nav ikke er forberedt på et utvidet ansvar for forebygging og tidlig innsats.
- b) Forutsetningen for reformen var daværende regjeringens mål om større kommuner, men dette skjedde i langt mindre grad enn forventet.
- c) Det er ikke bevilget midler for å styrke den forebyggende innsatsen i kommunene.

I følgeevalueringen av reformen⁵² oppgir kun noen få kommuner at de prioriterer det forebyggende arbeidet høyere enn tidligere, tross at dette er en forutsetning for å lykkes. Det mangler en samlet forståelse av hva som ligger i begrepene forebyggende arbeid og tidlig innsats, og det er ulik forståelse av hvilken rolle barnevernet og andre sektorer skal ha.

Barneombudet anbefaler at staten

- sørger for at alle kommuner har gode tiltak for foreldrestøtte
- følger nøye med på utfordringene med implementeringen av barnevernsreformen
- sikrer at kommunene har de ressursene som trengs for å ivareta ansvaret for forebyggende arbeid og tidlig innsats

Familiekoordinator (QPR 19)

Hjelpesystemet for familier i Norge består av mange tjenester med ulike mandat. Mange familier forteller at dette er en stor utfordring. Barn som får hjelp fra flere tjenester, forteller også at de ønsker seg en koordinator.⁵³ Flere kommuner har en tjeneste med «familiekoordinator» som skal være familiens kontaktperson til hjelpeapparatet som samordner innsatsen rundt familien, ser familiens behov under ett og hindrer at hjelpen blir fragmentert. Barneombudet mener flere familier bør få en koordinator.

Barneombudet anbefaler at staten

- utreder hvordan familiekoordinator kan gjøres tilgjengelig for flere familier

Barnevern:

Norge har et barnevern som gir god hjelp til familier og sikrer barn beskyttelse og god omsorg. Veldig mange som får hjelp av barnevernet er fornøyd med hjelpen de får, for eksempel med hjelpetiltak.⁵⁴ De fleste barn som får hjelp fra barnevernet mottar hjelpetiltak i hjemmet, 72 prosent i 2022.⁵⁵ Noen foreldre er i en så vanskelig situasjon at det er vanskelig å nyttiggjøre seg hjelpen de får. Dette kan handle om dårlig økonomi, bosituasjon, arbeidsløshet, psykisk uhelse eller rusmisbruk.

Barnets beste i barnevernets beslutninger (QPR 20a)

Norge er dømt i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og har justert kursen etter dommene. Det er tegn som tyder på at praksis har flyttet seg for langt i motsatt retning. I hovedsak handler sakene om brudd på foreldrenes rettigheter. Barneombudet frykter vi nå ser en tendens til at foreldrenes rettigheter veier tyngre enn barnets beste.

Bekymringen er knyttet til drastiske endringer i barnevernets arbeid for barn.⁵⁶

- en reduksjon fra 926 til 548 omsorgsovertakelser mellom 2017-2022
- en reduksjon i bruk av hjelpetiltak på 25 prosent mellom 2017-2022
- en økning i fastsettelse av samvær
- flere barn tilbakeføres til biologiske foreldre
- en vesentlig reduksjon i antall adopsjoner etter barnevernsloven

Det er vanskelig å se endringer i samfunnet, eller tilbudet i andre tjenester, som tilsier slike endringer i barns behov for hjelp fra barnevernet. Spesielt ikke etter en pandemi. Barneombudet frykter at ikke alle barn får oppfylt sin rett til beskyttelse og omsorg.

Det kan også virke som EMD-dommene har ført til en generell økning i samvær, uten at det i alle saker foretas vurderinger av om dette er til barnets beste.⁵⁷ Dette bekreftes gjennom våre samtaler med barn, fosterforeldre og barneverntjenester som opplever at samvær i mange saker ikke er til barnets beste.⁵⁸ En del barn føler seg tvunget til samvær, og forteller at samvær fortsetter og øker mot deres vilje. Det samme er trukket frem i Fosterhjemsundersøkelsen 2024, hvor 22,6 prosent av barna/ungdommene opplevde å bli tvunget fysisk eller ved press til å samvær de ikke ønsket.⁵⁹

Barneombudet anbefaler at staten

- innhenter kunnskap om hva de drastiske endringene i tiltak fra barnevernet skyldes
- om nødvendig iverksetter tiltak som justerer praksis i tråd med barnets beste
- lovfester at barn skal kunne be om at samvær stanses og at ingen barn tvinges til samvær

Forsvarlige barneverntjenester (QPR 20a og b)

Barneombudet er bekymret for stor og uønsket variasjon i barnevernstjenestene i kommunene. Flere undersøkelser har avdekket store utfordringer i det kommunale barnevernet,⁶⁰ også Barneombudets rapporter.⁶¹

Barnevernet har sterk tvangsmyndighet som skal utøves av kommunene. Dette stiller store krav til at tjenestene drives på en forsvarlig måte.

For å redusere variasjonene mellom kommuner må staten stille tydeligere krav til hva kommunene må ha på plass for at tjenesten er forsvarlig, som gode fagmiljøer og minimumskrav til antall ansatte og hvilke hjelpetiltak som tilbys.

Det er betydelige variasjoner i hvilke tverrfaglige vurderinger og individuelt tilpassede tjenester som gis til barn under offentlig omsorg, avhengig av hvilket lovverk som regulerer plasseringen.

Barneombudet anbefaler at staten

- lovfester krav til hva en forsvarlig barneverntjeneste må ha på plass
- sikrer budsjettammer som gjør at kommunene kan innfri disse kravene
- sikrer likeverdige tverrfaglige vurderinger og individuelt tilpassede tjenester til alle barn under alternativ omsorg.

Fosterhjem (QPR 20b)

Det er en stor mangel på fosterhjem i Norge. Det er flere forhold ved fosterhjemsomsorgen som gir grunn til bekymring, og som påvirker rekrutteringen av fosterfamilier. Fosterforeldre har et stort ansvar og må settes i stand til å ivareta dette ansvaret bedre enn i dag. Barnevernsloven må endres slik at fosterforeldre får større beslutningsmyndighet i barnas hverdagsliv. Dette må eksempelvis innebære klagemuligheter og innsynsrett i saker etter barnehagelov, opplæringslov og helselovverk.

Mange barn i fosterhjem får aldri en avklaring på om de skal flytte tilbake til foreldrene, eller bli boende i fosterhjemmet. Denne usikkerheten og mangel på forutsigbarhet kan påvirke deres psykiske helse og relasjonen til fosterfamilien.⁶² Barneombudet mener det er avgjørende å sikre at barna får en avklaring. Et viktig tiltak er da at barneverntjeneste, nemnd og domstol vurderer målet om gjenforening med biologiske foreldre.

For å sikre barnas stabilitet og ivareta deres rett til familieliv har flere land ordninger som sikrer mer permanente løsninger for barn i fosterhjem. I Sverige kan det

beslutes langvarig plassering og overføring av foreldreansvaret til fosterforeldre etter 2 år. Norge bør innføre en tilsvarende løsning.

I saker der målet er gjenforening med biologiske foreldre må barneverntjenesten jobbe målrettet med foreldrene slik at de settes i stand til å få omsorgen tilbake. Vår erfaring er at oppfølgingen av biologiske foreldre ikke er god nok.

Barneombudet anbefaler at staten

- ytterligere øker sin innsats for å rekruttere flere fosterhjem og gir fosterforeldre økte fullmakter
- lovfester at barneverntjeneste og nemnd skal vurdere målet om gjenforening innen en gitt frist og innfører en ordning for å kunne beslutte langvarig plassering og overføring av foreldreansvaret til fosterhjemmet der dette er til barnets beste
- sikrer bedre oppfølging av foreldre som mister omsorgen for barna sine

Barnevernsinstitusjon (QPR 20b)

Norge har ca. 1000 ungdom som bor i barneverninstitusjon.⁶³ Mange sliter med traumer og store psykiske helseutfordringer uten å få nødvendig hjelp. Noen får eskalerende rusproblemer.⁶⁴ Mange blir isolerte og utsatt for tvang. Kun 1 av 10 har fullført videregående opplæring innen fylte 21 år, mot 8 av 10 av ungdom generelt.

Det er stor mangel på institusjonsplasser og statens mangel på tilbud gjør at ungdommer står uten tilbud. Det har siden 2022 vært en markant økning i etterspørselen, særlig etter plasser til akutt, rus og unge med store og sammensatte behov.⁶⁵

Mangel på tilbud i helsesektoren gjør at barn med alvorlig rusproblem, spiseforstyrrelser, selvskading og selvmordsfare ikke har god nok tilgang på

psykisk helsehjelp. Resultatet er at ungdommene utvikler større utfordringer, og at barn som kunne blitt boende hjemme med et tilbud i helsesektoren, ender opp på barneverninstitusjon. Institusjonene mangler tilstrekkelige ressurser og kompetanse til å ivareta unge med store utfordringer knyttet til psykisk helse og rus, og får ikke nødvendig bistand fra helsetjenestene.

Barnevernsinstitusjonsutvalget har anbefalt at andre sektorer som helse, utdanning og justis må ta mer ansvar, økt antall døgnplasser i psykiatrien, mer fleksibel og tilgjengelig helsehjelp til barn på institusjon og en ny institusjonsmodell som bedre ivaretar barnas behov.⁶⁶

Barneombudet anbefaler at staten

- utvikler en ny institusjonsmodell som bedre kan ivareta det enkelte barns behov
- sørger for større kapasitet og mer fleksible tilbud i helsetjenestene slik at barn på barnevernsinstitusjon får ivaretatt sin rett til helsehjelp

Utenlandsadopsjon (QPR 20c)

Fra 1970 og frem til 2024 ble det adoptert ca. 20.000 barn fra andre land til Norge.⁶⁷ Media har avslørt at det er begått ulovlige handlinger i forbindelse med utenlandsadopsjoner fra flere ulike land.⁶⁸ Handlingene omfatter mangelfull dokumentasjon om barnets identitet, manglende samtykke, forfalsket

dokumentasjon og økonomiske motytelser. Dette bryter med barnekonvensjonens artikkel 21 og flere andre rettigheter, som retten til å kjenne foreldrene sine og motta omsorg fra dem og retten til å bevare sin identitet.

Staten har en plikt til å forhindre ulovlige adopsjoner gjennom forebyggende tiltak og oppfølging av avvik.⁶⁹ Staten har nedsatt et utvalg som gransker utenlandsadopsjoner til Norge. Rapporten skal leveres mot slutten av 2025. I påvente av denne har staten i to omganger Bufdir foreta en midlertidig vurdering av situasjonen, og direktoratet har to ganger anbefalt midlertidig stans i utenlandsadopsjoner.⁷⁰

Staten valgte å ikke følge anbefalingene, men ga Bufdir i oppdrag å vurdere tillatelsene på nytt. Barneombudet mener at hensynet til barnets beste ikke er tilstrekkelig vektlagt i departementets vurderinger, og at andre tiltak er nødvendig.

Barneombudet anbefaler at staten

- synliggjør hvordan hensynet til barnets beste er vurdert ved avgjørelser om utenlandsadopsjon
- iverksetter tiltak for å sikre barns rettigheter i utenlandsadopsjoner
- sikrer jevnlig tilsyn ved utenlandsadopsjoner, og iverksetter umiddelbare endringstiltak om nødvendig.

F. Barn med funksjonsnedsettelse

(art. 23)

Tjenestetilbudet til barn med funksjonsnedsettelse (QPR 22a)

Barn med funksjonsnedsettelse møter ofte store utfordringer i hjelpeapparatet. Mangel på kompetanse og ressurser i tjenestene kan føre til at de ikke får hjelpen de trenger. Det kan være krevende å få tilgang til riktig hjelp, for eksempel på grunn av mangel på informasjon, tunge søknadsprosesser og et fragmentert tjenesteapparat.⁷¹

Det er store forskjeller i hjelpen avhengig av hvor barnet bor.⁷² Riksrevisjonens gjennomgang av helse- og omsorgstjenester viser at forskjellene blant annet kan skyldes vanskelig tilgjengelig regelverk, mangel på kompetanse i forvaltningen, skjønnspregede vilkår og økonomiske prioriteringer. De pekte på at det er viktig å undersøke nærmere hvorfor det er så store forskjeller, og bruke denne kunnskapen til å identifisere tiltak som gir mer likeverdige tjenestetilbud.⁷³

Lite samordning og samarbeid mellom tjenester er et stort problem. Familiene har behov for noen som kan støtte dem i møtet med et komplekst hjelpeapparat. Statens ordning med individuell plan, koordinator og barnekoordinator, er ment å løse problemet.⁷⁴ Evalueringer viser imidlertid at det er store utfordringer i tilbudene. Andelen brukere som mener at individuell plan har «ført til et mer helhetlig og koordinert tjenestetilbud» har sunket fra 20 prosent i 2009 til 8 prosent i 2023. Bare 14 prosent sier at koordinator har gjort at de har et mer helhetlig og koordinert tjenestetilbud.⁷⁵ Riksrevisjonen har konkludert med at ordningen med koordinator ikke fungerer godt nok, og at det er kritikkverdigg at staten ikke har fulgt bedre opp. De anbefaler at staten undersøker nærmere hvorfor, og bruker denne kunnskapen når nye virkemidler skal

tas i bruk.⁷⁶ Barnekoordinator-ordningen er nylig trådt i kraft. Foreløpig evaluering peker på at det videre arbeidet med implementering må presisere og utvikle rollen til barnekoordinator og koordinator.⁷⁷

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer at barn med funksjonsnedsettelse får tilgang på likeverdige tjenester uavhengig av hvor de bor
- innhenter kunnskap om årsakene til forskjeller i helse- og omsorgstjenestetilbudet og setter inn nødvendige tiltak
- følger opp manglene ved individuell plan, koordinator- og barnekoordinatorordningen

Rettsikkerhet i avlastningsinstitusjoner og barneboliger (QPR 20b og 22a og b)

I 2015 bodde ett av fire barn med utviklingshemming hele eller deler av tiden i barnebolig eller avlastningsinstitusjon.⁷⁸ Det finnes ikke oppdatert statistikk.

Barna er i en svært sårbar situasjon. De kan ha funksjonsnedsettelse som gjør det vanskelig å uttrykke sine ønsker og behov, og det vil være vanskelig, eller umulig, å varsle dersom de ikke får forsvarlig hjelp. Foreldrenes totalbelastning gjør det krevende å følge med på tilbudet. Barn med funksjonsnedsettelse er generelt mer utsatt for vold og overgrep, og risikoen øker i institusjonslignende tilbud, særlig der det er mangelfull styring og lite innsyn og kontroll.⁷⁹

Barneombudet er bekymret for alvorlige mangler ved tilbudet. Et nasjonalt tilsyn har avdekket lovbrudd i 76 prosent av institusjonene i tilsynet. Barna får ikke nødvendig habilitering, blant annet på grunn av mangelfull faglig styring, mangel

på medvirkning og mangel på kompetanse. For eksempel har ikke ansatte kompetanse i kommunikasjons hjelpemidler (ASK) og kan ikke kommunisere med barna.⁸⁰ Et offentlig utvalg har vist at barnas trivsel, trygghet og sikkerhet ikke blir ivaretatt. Utvalget pekte på manglende regulering, mangel på kvalitetskrav og fravær av godkjenningssystemer, og anbefalte økt kontroll og kvalitetssikring.⁸¹

Staten har ikke fulgt opp anbefalingene om bedre rettslig regulering og kontroll. Loven stiller ikke krav til antall tilsyn. Statsforvalterens oppfølging av tilsynet med enkeltkommuner er ikke tilstrekkelig, da de bare gjelder noen få institusjoner.⁸² Barneombudet mener at mangel på

kontroll er alvorlig, og ikke i samsvar med barnekonvensjonen art. 25.

Staten har satt andre krav til institusjoner for disse barna enn andre institusjoner for barn, for eksempel i barnevernet. Dette kan føre til en strukturell diskriminering av barn med funksjonsnedsettelse.

Barneombudet anbefaler at staten

- innfører krav til et minimum antall årlige statlige tilsyn
- gjennomgår regelverket og styrker barns rettsikkerhet
- vesentlig styrker arbeidet for forsvarlige helse- og omsorgstjenester for barn i barneboliger og avlastningsinstitusjon

G. Helse og velferd

(art. 6, 18 (3), 24, 26, 27 (1) - (3) og 33)

Helse, helsetjenester, psykisk helse og ungdoms helse:

Tilgang på psykisk helsehjelp i spesialisthelsetjenesten (QPR 23)

FNs barnekomité pekte i forrige rapportering på psykisk helsetilbud som ett av seks områder hvor Norge må treffe hastetiltak. Folkehelse rapporten avdekker at andelen barn som blir diagnostisert med en psykisk lidelse i spesialisthelsetjenesten har økt de siste ti årene, spesielt for jenter i alderen 12-24 år. Også yngre barn strever, omkring 7 prosent av barn i alderen 4-14 år har en psykisk lidelse.⁸³

Spesialisthelsetjenesten gir behandling til barn og unge med psykiske lidelser. Flere rapporter avdekker at antall henvisninger til spesialisthelsetjenesten øker, ventetiden blir lenger, alvorlighetsgraden blir høyere og at problemer oppstår ved yngre alder.⁸⁴

Organiseringen og finansieringen av psykisk helsevern er ikke tilpasset barn og unges behov for fleksible tjenester.⁸⁵ Omkring 60 prosent av poliklinikkene i psykisk helsevern har ikke de nødvendige rammebetingelsene for å kunne avdekke og gi god behandling til barn og unge med sammensatte og komplekse lidelser.⁸⁶ Dette kan være mangel på kompetanse, fleksibilitet og tid til koordinering.

Barneombudet er bekymret for at lange ventetider kan føre til alvorligere og mer komplekse tilstander. I 2023 var gjennomsnittlig ventetid på 54,8 dager.⁸⁷ Det er fortsatt stor geografisk variasjon i behandlingstilbudene. Dette fører til at ikke alle barn får den hjelpen de trenger.⁸⁸

Arbeidet med å utvikle kunnskap om behandling av psykiske lidelser er ikke godt nok. På de områdene det finnes kunnskapsbaserte metoder benyttes ikke disse i tilstrekkelig grad. Nesten 30 prosent

av lederne mener at de benytter behandlingsmetoder med for svakt kunnskapsgrunnlag.⁸⁹

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer et likeverdig tilbud om psykisk helsehjelp og at tjenestens organisering og finansiering gjør det mulig å ivareta barns behov for fleksibilitet
- utvikler ytterligere kunnskap om behandling av psykiske lidelser hos barn og sørger for at eksisterende kunnskap blir tatt i bruk

Ressurser til psykisk helsehjelp i kommunene (QPR 23a)

Kommunene skal tilby psykisk helsehjelp til barn med milde og moderate plager.⁹⁰ Mange kommuner opplever stor pågang på det psykiske helsetilbudet, og at de ikke har tilstrekkelig med ressurser til å ivareta lovpålagte oppgaver. Det er ressurskrevende å jobbe både med forebyggende tiltak og tilby behandling.⁹¹ Barneombudet er bekymret for at staten ikke har oversikt over kommunenes kapasitet og ressursbehov for å ivareta barns behov for psykisk helsehjelp.

Regjeringen har valgt å styrke kommunesektorens frie midler. Både FNs barnekomite og evaluering av en tidligere opptrappingsplan for psykisk helse har trukket frem øremerking av midler som et viktig virkemiddel for at midlene benyttes til det ønskede formålet. Evalueringen viste at øremerkede midler til kommunene var en suksess, og at de utløste egne kommunale midler til det psykiske helsearbeidet.⁹²

Det er behov for en langsiktig og solid finansiell satsing på det psykiske helsetilbudet til barn i kommunene. Kommunene står overfor mange oppgaver. Barneombudet er bekymret for

at psykisk helsehjelp til barn ikke blir prioritert dersom midler ikke øremerkes.

Barneombudet anbefaler at staten

- innhenter kunnskap om kommunenes kapasitet og ressursbehov for å sikre barn psykisk helsehjelp
- tildeler økte og øremerkede midler til psykisk helsehjelp til barn i kommunene

Tilgang til psykisk helsehjelp i kommunene (QPR 23b og d)

Det er en økning i selvrapporterte psykiske plager blant barn og unge, og i andelen barn og unge som har vært i kontakt med primær- og spesialisthelsetjenesten grunnet psykiske problemer.⁹³

Kommunen skal tilby psykisk helsehjelp til barn og unge som går utover tilbudet i helsestasjon- og skolehelsetjenesten og fastlegeordningen.⁹⁴ Det er imidlertid lite definert i loven hva tilbudet skal inneholde. Uklarhet om hva kommunen har ansvar for kan føre til forskjeller i kommunenes tilbud.⁹⁵ Det er stor variasjon i hvorvidt kommunene har etablert en psykisk helsetjeneste, hvordan hjelpen er organisert og med hvilken kompetanse. I rapport fra 2023 oppgir 70 prosent at de har et lavterskeltilbud om psykisk helsehjelp. Det er imidlertid ulikt hva som er inkludert, og mange kommuner har bare tilbud fra fastlege eller helsesykepleier. At helsesykepleier er på skolene hver 14. dag kan være definert som et lavterskeltilbud.⁹⁶ Enkelte kommuner har egne psykiske hjelpetjenester, men det finnes ingen nasjonal oversikt. Kommunene skal ha knyttet til seg psykolog,⁹⁷ men det er ingen plikt at disse arbeider for eller med barn. 76 prosent av kommunene melder at de har behov for mer psykologkompetanse.⁹⁸

Barneombudet er bekymret for den store kommunale variasjonen i tilbudet. Regjeringen har varslet at den vil utrede lovfesting av kommunale lavterskeltilbud

om psykisk helsehjelp.⁹⁹ I det videre arbeidet er det viktig at staten definerer hva et tilbud om psykisk helsehjelp skal inneholde og oppretter systemer for å få kunnskap om hvordan kommunene organiserer tilbudet. Reglene må ivareta barns behov. Ungdom Barneombudet har snakket med forteller at det er viktig med lett tilgjengelig hjelp og fleksibilitet i hjelpen som gis.¹⁰⁰

Barneombudet anbefaler at staten

- lovfester krav til hva tilbud om psykisk helsehjelp til barn skal inneholde og tydeliggjør kommunepsykologenes ansvar for barn og unge
- etablerer systemer for å innhente kunnskap om hvordan kommunene organiserer tilbudet

Psykisk helsehjelp til barn uten oppholdstillatelse og asylsøkende barn (QPR 23c)

Barn uten fast eller lovlig opphold i Norge har samme rett til helse- og omsorgstjenester som andre barn. Kommunene er anbefalt, men ikke pålagt, å kartlegge asylsøkeres/flyktningers behov for psykisk helsehjelp. Det medfører at det kun kan føres tilsyn med om kommunene gir psykisk helsehjelp. Erfaring viser at kommuner ønsker å kartlegge barn og unge med flyktningbakgrunn, men at det er stor variasjon i verktøy som brukes. Videre mangler forskningsbasert kunnskap om hvordan man best kan identifisere behov for psykisk helsehjelp tidlig etter ankomst. Dette fører til sprikende faglige råd og tiltak.¹⁰¹

SOS-barnebyer har snakket med enslige mindreårige flyktninger om behovet for psykisk helsehjelp. Til tross for at flere hadde symptomer som kunne tilsi behov for utredning eller behandling, så hadde ingen vært i kontakt med spesialisthelsetjenesten.¹⁰² Barneombudet er bekymret for at også barn uten oppholdstillatelse og asylsøkende barns

behov for psykisk helsehjelp ikke oppdages og at de ikke sikres tilgang til psykisk helsehjelp i kommuner og spesialisthelsetjeneste.

Barneombudet anbefaler at staten

- styrker innsatsen for å kartlegge barn uten oppholdstillatelse og asylsøkende barns behov for psykisk helsehjelp
- sikrer barn uten oppholdstillatelse og asylsøkende barn tilgang til psykisk helsehjelp i både kommune og spesialisthelsetjeneste

Behandlingstilbudet ved kjønnsinkongruens (QPR 23e)

Det har de siste årene vært en betydelig økning i henvendelser fra barn og unge til helsetjenestene vedrørende kjønnsinkongruens.¹⁰³ Samtidig pågår en debatt om behandlingstilbudet, med stor uenighet om hva som er riktig tilnæringsmetode.

En rapport fra Statens undersøkelseskommisjon for helse- og omsorgstjenester (UKOM) viste at uenigheten påvirker helsetilbudet, og at det er behov for å bedre kvaliteten.¹⁰⁴ Kunnskapsgrunnlaget på området er mangelfullt og langtids-effektene lite kjent. Den nasjonale faglige retningslinjen for kjønnsinkongruens etablerer ikke tilstrekkelig standard for helsetilbudet. Den stiller ikke spesifikke krav til utredning eller krav til medisinsk indikasjon for oppstart av behandling. Dette skaper rom for usikkerhet og tolkningstvil innenfor et fagområde med mangelfullt kunnskapsgrunnlag. Retningslinjen skaper også forventninger hos pasientene som helsetjenesten i liten grad kan innfri. I tillegg er det stor variasjon i behandlingstilbudet barn møter rundt omkring i landet.¹⁰⁵

Barneombudet er bekymret for utfordringene UKOM peker på, og for at uenigheten om behandlingstilbudet

vanskeliggjør livene til barna ytterligere. Barn og unge må få god og forsvarlig helsehjelp når de søker hjelp for kjønnsinkongruens, særlig siden behandlingen kan være irreversibel og settes i gang i en alder barnet er i rask utvikling, både fysisk, psykisk og sosialt. Det må stilles tydelige krav til utredning, behandling og oppfølging i samarbeid med barnet, foreldrene og helsetjenestene. Vi mener det også må klargjøres hva som er forsvarlig praksis slik at pasientsikkerheten blir ivaretatt.

Barneombudet er bekymret for at helsetjenestetilbudet innen kjønnsinkongruens ikke er dimensjonert for å møte økningen av henvendelser, og at barn og unge som søker hjelp ikke får et likeverdig tilbud.

Barneombudet anbefaler at staten

- setter av tilstrekkelige ressurser slik at barn møter et likeverdig tilbud i kommune- og spesialisthelsetjenesten
- etablerer systemer for å innhente kunnskap
- raskt treffer tiltak for å sikre barn med kjønnsinkongruens et helsetjenestetilbud i tråd med en tydelig nasjonal faglig standard

Barns rett til å bli beskyttet mot narkotika (QPR 23h)

Barn og unges bruk av narkotika er relativt lavt, men det har vært en økning de siste årene.¹⁰⁶ Ingen tjeneste har et særlig ansvar for å avdekke og følge opp barn som bruker rus. Dette medfører uklart ansvar mellom helse, politi, barnevern og skole. Oppdatert kunnskap viser at tilbudet ikke er forsvarlig, verken i kommunale eller spesialiserte tjenester.¹⁰⁷

FNs barnekonvensjon artikkel 33 gir barn rett til beskyttelse mot narkotika. Plikten omfatter både å forebygge bruk av rusmidler, adekvat hjelp mot utvikling av et

rusproblem og oppfølging ved rusavhengighet. Staten skal beskytte barn fra å bli utnyttet til salg eller distribusjon av narkotika, men statens praksis er ikke i tråd med at barn som bruker narkotiske stoffer skal behandles som ofre, ikke kriminelle.

Ofte er politiet den eneste oppsøkende tjenesten som møter barn og unge som står i fare for å utvikle eller som har et rusproblem. Det er erkjent at helsehjelpen til barn og unge som strever med rusbruk er mangelfull, og at tilbud som finnes i stor grad er tilpasset voksne. Kommunale tjenester må få styrket kompetanse om rus, og må i større grad kunne identifisere rusbruk. Hjelpen må baseres på frivillighet, tillit og relasjoner fremfor straff.

Barneombudet er bekymret for at staten ikke i tilstrekkelig grad ser behovet for et løft både for rusforebyggende og skadereduserende arbeid. For å sikre forsvarlig hjelp er det behov for både å utvikle og implementere kunnskapsbaserte tiltak. Nyere kartlegginger viser betydelig variasjon i hvilke rustiltak som er tilgjengelig for ungdom. Enkelte kommuner står helt uten tilbud til barn og unge som strever med rusproblemer.¹⁰⁸

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer at én tjeneste har det overordnede ansvaret for forebygging og oppfølging av rusbruk, og at denne tjenesten får ansvar for å involvere og koordinere andre tjenester
- sikrer at barn og unge som har utviklet et rusproblem får god oppfølging og behandling

Klimaendringenes påvirkning på barns rettigheter (QPR 24)

Prinsippet om barnets beste har vært norsk lov siden 2003, og del av Grunnloven siden 2014. Likevel blir ikke barnets beste vurdert i saker om klima og miljø. I de dokumentene Barneombudet har lest på feltet finnes verken gode kartlegginger av konsekvenser for barn, eller vurderinger av barnets beste. Barnekomiteens generelle kommentar nr. 26 er ikke kjent eller innarbeidet i departementenes saksbehandling.

Barn og unge har et stort engasjement for natur, klima og miljø, men forteller at de ikke blir hørt.¹⁰⁹ Dette gjør at barn gir opp å si ifra.¹¹⁰ Barneombudet erfarer også at barn og unge opplever hets når de deltar i klimadebatten. Staten må legge bedre til rette for medvirkning og demokratiske deltakelse.

Barn forteller også at det er mye ulik informasjon å forholde seg til, og at det er vanskelig å vite hvilken informasjon som er riktig. Barn ønsker mer informasjon om klima og miljø inn i skolen.¹¹¹ Staten må gjøre kvalitetssikret og tilpasset kunnskap om konsekvensene av klimaendringer tilgjengelig for barn og unge.

For å vurdere barnets beste, og å sikre at barn har tilgang på informasjon, er det nødvendig å innhente og formidle kunnskap om hvilke konsekvenser klimaendringene har for barns rettigheter, særlig rett til utvikling, helse, levestandard, beskyttelse, lek og fritid. Staten må vite mer om hvordan barn i sårbare situasjoner påvirkes, for eksempel samiske barn og barn med funksjonsnedsettelse eller helseutfordringer. Det finnes få klagemuligheter om retten til et sunt klima, særlig for barn. Prøving i domstolene er i liten grad tilgjengelig for barn på grunn av manglende rettslig handleevne, mangel på retts hjelp og manglende økonomiske ressurser.

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer at barnets beste blir vurdert i alle saker om klima, miljø og naturmangfold, og at barns stemmer er en del av kunnskapsgrunnlaget
- igangsetter en utredning av hvilke konsekvenser klimaendringene, miljøutfordringene og tap av naturmangfold vil ha for oppfyllelsen av barns rettigheter. Kunnskapen må gjøres tilgjengelig for barn og unge på måter de forstår
- sikrer barns medvirkning i klimasaker og ser nærmere på hvordan barn kan få prøvd om retten til klima og miljø er oppfylt

Levestandard:

Barnetrygd (QPR 25b)

102 600 barn (10,6 prosent) vokser opp i vedvarende lavinntekt i Norge.¹¹² Flere barnefamilier har fått dårligere råd som følge av økte levekostnader. Dette har ført til at også personer som er i arbeid må søke sosialhjelp for å få dekket grunnleggende utgifter.¹¹³ Det er flest fattige barnefamilier i de store bykommunene, og seks av ti fattige barn har innvandrerbakgrunn.¹¹⁴ Barn og unge fra fattige familier forteller at det er mentalt krevende å ha lite penger i et samfunn med høy velstand, og at lavinntekt begrenser deres muligheter for deltakelse på lik linje med andre barn.¹¹⁵

Barnetrygden er identifisert som den kontantytelsen med størst betydning for å redusere fattigdom blant barnefamilier på kort sikt.¹¹⁶ Barneombudet mener at barnetrygden må økes, slik at de fattigste barnefamiliene får en vesentlig større disponibel inntekt til forsørgelse av barn.

Barneombudet anbefaler at staten

- innfører automatisk pris- og lønnsjustering av barnetrygden

Barneperspektivet i Nav (QPR 25)

Arbeids- og velferdsforvaltningen (Nav) består av statlige og kommunale tjenester. Kommunene har ansvar for de sosiale tjenestene. Flere undersøkelser de siste 15 årene viser at de kommunale Nav-kontorene ikke kartlegger og vurderer barns behov godt nok når foreldre søker om økonomisk sosialhjelp.¹¹⁷ Dette kan føre til at utgifter til forsørgelse av barn ikke avdekkes, for eksempel at barn ikke får delta i fritidsaktiviteter eller at behov for samarbeid med andre tjenester ikke blir oppdaget.

Det har vært lite oppmerksomhet om barns rettigheter i Navs statlige tjenester. Barneombudet mener det er behov for økt kunnskap om dette. Barneperspektivet i Nav bør styrkes ved å lovfeste hensynet til barnets beste og barns rett til å bli hørt i særlovgivningen. Dette er et viktig tiltak for å sikre bedre etterlevelse av barns rettigheter i arbeids- og velferdsforvaltningen. I tillegg må Nav-ansatte gis økt kompetanse i hvordan barns rettigheter skal ivaretas i enkeltsaksbehandlingen. Veilederen om barnets beste som ble publisert i 2024 er et viktig tiltak, men Barneombudet mener det er en risiko for at veilederen er for overordnet til at den blir et godt hjelpeverktøy for saksbehandlere. Dette gjelder særlig for sosialtjenesteområdet.

Barneombudet anbefaler at staten

- utreder hvordan barns rettigheter ivaretas i Navs statlige tjenester
- sikrer at Nav-ansatte har nødvendig kompetanse for å kunne ivareta barns rettigheter i enkeltsaksbehandlingen

H. Utdanning, fritid og kulturaktiviteter

(art. 28-31)

Utdanning:

Ansatte og støttetjenester i barnehage og skole (QPR 26)

Barn tilbringer 7-8 timer om dagen i barnehage og skole, noe som utgjør halvparten av deres våkne tid. Det er derfor viktig at barnets helhetlige behov og rettigheter blir ivaretatt. Både retten til utdanning, men også for eksempel helse, utvikling og beskyttelse. Dette krever at ansatte har tilstrekkelig kapasitet og kompetanse, og at andre støttetjenester bidrar i arbeidet.

Barneombudet er bekymret for at økende mobbing, mistrivsel, skolefravær og skolerelatert press og stress, tyder på at barns behov ikke er godt nok ivaretatt i barnehage og skole.¹¹⁸ Det kan skyldes at skole, og støttetjenestene rundt ikke har tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til det faglige og psykososiale arbeidet. Det er store forskjeller mellom kommuner og mellom skoler, og mangel på ressurser blant mange av aktørene.¹¹⁹

Barneombudet mener myndighetene må ta et større ansvar for å styrke barnehage, skole og støttetjenestene rundt. Regjeringen har i Hurdalsplattformen uttalt at den vil styrke «laget rundt barn og unge», men dette er i liten grad fulgt opp med konkrete tiltak. Erfaringene fra Barneombudets innsiktsarbeid tyder på at det er behov for en mer helhetlig og systematisk tilnærming. Det er behov for en ansvars- og rolleavklaring for de ulike yrkesgruppene og støttetjenestene, og gode rammebetingelser for arbeidet. Tjenestene selv etterlyser støtte fra myndighetene til å utvikle og implementere god praksis i sitt arbeid.¹²⁰

Barneombudet anbefaler at staten

- gjør en grundig vurdering av barns helhetlige behov og hvilken kompetanse og ressurser som må være tilgjengelig i barnehage og skole
- igangsetter en helhetlig satsning for å sikre tilstrekkelig kompetanse og ressurser til det tverrfaglige arbeidet i barnehage og skole
- sørger for et tilgjengelig kunnskapsgrunnlag og utviklingsstøtte til tjenestene

Tilpasset opplæring (QPR 26a)

Skolen skal tilpasse opplæringen for alle elever. Cirka 50.000 barn i grunnskolen får individuelt tilrettelagt opplæring (tidligere kalt spesialundervisning).¹²¹ Dette skal sikre at barn som trenger ekstra tilrettelegging får dette. Det er avdekket store mangler i opplæringen, bla. mangel på kompetanse, lave forventninger og manglende læringsutbytte.¹²² Elevene får ikke alltid timene de har krav på.¹²³

Barneombudet er bekymret for at nasjonale og lokale myndigheter ikke har tilstrekkelig kunnskap og systemer for å kvalitetssikre gjennomføringen av individuelt tilrettelagt opplæring og elevenes læringsutbytte.

Staten har igangsatt Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis.¹²⁴ Det er positivt, men ikke tilstrekkelig. Kompetanseløftet er frivillig og basert på at kommunene selv vurderer sitt kompetansebehov. Foreløpige evalueringer viser at mangel på ressurser i kommunen gjør det vanskelig å følge opp tiltakene, og at kompetanseløftets modell kan bidra til å videreføre forskjellene mellom kommuner.¹²⁵

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP-tjenesten) er den viktigste støttetjenesten for skolens arbeid med tilpasset opplæring. Tjenesten har alvorlige kapasitetsutfordringer i hele landet, noe som fører til at mange barn ikke får hjelpen de trenger. Åtte av ti ledere i PP-tjenesten oppgir å ha for lav bemanning for å løse oppgavene sine.¹²⁶ Regjeringen har igangsatt et kompetanseløft for skole og PP-tjeneste, men mangel på kapasitet gjør at PP-tjenesten mange steder ikke kan delta.¹²⁷ Tross denne kunnskapen har staten ikke bevilget mer ressurser, og det er ikke retningslinjer om bemanning.

Barneombudet anbefaler at staten

- stiller krav til at skolene har et system for å kvalitetssikre Individuelt tilrettelagt opplæring og sørger for en kontinuerlig vurdering av elevenes læringsutbytte
- følger opp evalueringene av kompetanseløftet og sikrer at det bidrar til tilstrekkelig kompetanse og at kommunale forskjeller ikke videreføres
- sikrer forsvarlig bemanning i PP-tjenesten gjennom økte bevilgninger i statsbudsjettet og retningslinjer om forsvarlig bemanning

Universell utforming av skolebygg (QPR 26a)

Mangelfull universell utforming av skolebygg fører til dårlig læringsmiljø og at mange barn med funksjonsnedsettelse ikke har tilgang til sin nærscole.

Bufdir har utarbeidet et veikart for hvordan skolene kan bli universelt utformet innen 2030.¹²⁸ Regjeringen har uttalt at de vil realisere veikartet, men har ikke fulgt opp med nødvendige bevilgninger.¹²⁹ De ligger nå flere år etter den skisserte tidsplanen i veikartet. Regjeringens handlingsplan om universell utforming har heller ingen tidsfrist for når skolene skal være universelt utformet.¹³⁰

Barneombudet anbefaler at staten

- bevilger tilstrekkelig midler over statsbudsjettet, i tråd med planen i veikartet
- utarbeider en forpliktende plan med tidsfrister og finansiering, basert på veikartet
- forskriftsfester en frist for kommunenes oppgradering av skolebygg

Universell utforming av læremidler (QPR 26a)

Manglende universell utforming av læremidler fører til at barn med funksjonsnedsettelse ikke får tilgang til nødvendige læremidler i skolen. Et nasjonalt tilsyn viser at manglende universell utforming truer retten til likeverdig opplæring og at ingen av de digitale læremidlene og løsningene som ble kontrollert oppfylte minstekravene for universell utforming av IKT.¹³¹

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer at alle barn med funksjonsnedsettelse får tilgang til læremidler, for eksempel gjennom en nasjonal godkjenningsordning

Ufrivillig skolefravær (QPR 26b)

Ufrivillig skolefravær er et økende problem. En ekspertgruppe av ungdom med erfaring med skolefravær, har i en rapport kommet

med sine erfaringer og anbefalinger.¹³² For dem skyldes skolefraværet mobbing, utenforskap, psykiske plager, skolerelatert stress og mangel på tilrettelegging. De fortalte at skolesystemet ikke er tilpasset deres behov, og at de ansatte ikke har kapasitet eller kompetanse til å forebygge og fange opp skolefravær. Når de først utviklet skolefravær opplevde de at skolen ikke fulgte dem opp. Ungdommene mener det er behov for en mer fleksibel skole som tar utgangspunkt i elevenes behov, og anbefaler at lærere og ansatte får mer kompetanse og ressurser.

Staten har planlagt og igangsatt flere tiltak. Det er viktig at barns medvirkning blir ivaretatt i arbeidet. Rapporten viser at barn sitter på viktig kunnskap om skolefravær. En kunnskapsoppsummering viser imidlertid at det mangler kunnskap fra barn og unge selv.¹³³

Barneombudet anbefaler at staten

- styrker innsatsen mot skolefravær
- sikrer barns medvirkning i forskning og politikktutforming

Skolefracfall for barn i barnevernet (QPR 26b)

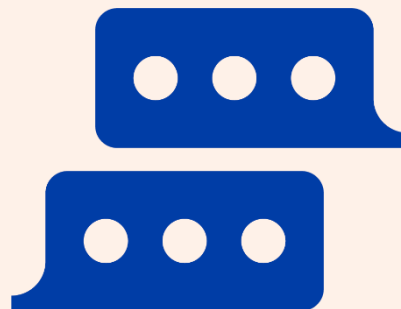
Stadig flere unge fullfører videregående opplæring. Samtidig er det enkelte grupper som har stort fracfall, for eksempel barn i barnevernet. Statistikk viser at bare fem av ti ungdommer med tiltak fra barnevernet fullfører videregående på normert eller utvidet tid. Blant barn som bor på barnevernsinstitusjoner er det kun en av ti som fullfører.¹³⁴ En langt større andel av de som har hatt barnevernstiltak i oppveksten står utenfor både jobb og utdanning i årene etter at de gjennomførte grunnskolen.

Det er barnevernets ansvar å ivareta barn som er under tiltak av barnevernstjenesten. Samtidig har skolen ansvar for å tilrettelegge skoletilbudet for alle barn. Myndighetene har igangsatt en fullføringsreform for å redusere fracfall.

Barneombudet er bekymret for at et slikt universelt tiltak ikke er tilstrekkelig, og mener det er behov for særskilte og målrettede tiltak for barn i barnevernet.

Barneombudet anbefaler at staten

- etablerer et samarbeid på tvers av barnevern- og utdanningssektoren og setter inn målrettede tiltak innenfor begge sektorene

Mobbing (QPR 26d)

Det har vært en betydelig økning av elever som opplever å bli mobbet på skolen.¹³⁵ I Elevundersøkelsen for 2023 svarer 12,8 prosent av elevene på 7. trinn at de blir mobbet, mens på 10. trinn er andelen 10,9 prosent. Det er en økning fra henholdsvis 7,5 prosent og 5,5 prosent i 2020.

Å bli utsatt for mobbing kan medføre et bredt spekter av helseproblemer som angst, depresjon, posttraumatisk stress og selvmordstanker. Mobbing kan også medføre betydelig lavere skoleprestasjoner.¹³⁶

Barn har rett til å ha det trygt og godt på skolen. Det finnes mye forskning både i Norge¹³⁷ og internasjonalt, om hva som er virksomme tiltak i arbeidet mot mobbing. Skolene benytter seg i liten grad seg av denne kunnskapen. Klagesaker fra statsforvalterne viser at skolens håndtering av mobbesaker er mangelfull. Skolene undersøker ikke sakene godt nok, og setter derfor heller ikke inn gode nok tiltak.¹³⁸

Barneombudet anbefaler at staten

- styrker innsatsen for å bekjempe mobbing
- gir nasjonale faglige råd for å sikre at skolene bruker kunnskapsbaserte tiltak i arbeidet

Fysisk tvang og makt (QPR 26e)

Utredninger påpeker at barn utsettes for makt og tvang i skolen. Barn med funksjonsnedsettelse og på spesialavdelinger kan være spesielt utsatt. Fysisk makt kan skyldes mangel på tilrettelegging, og at det er vanskelig for ansatte i skolen og vurdere hva som er lovlige inngrep.¹³⁹ Barneombudet, offentlige utvalg, og andre aktører har lenge vist til behovet for kompetanseheving blant ansatte i skolen.¹⁴⁰

Kunnskapsdepartementet har foreslått en ny lov som ytterligere utvider muligheten for å gripe inn med fysisk makt ovenfor elever.¹⁴¹ Barneombudet er bekymret for at dette vil føre til økt maktbruk og få store negative konsekvenser for barn. Konsekvensene for barn er ikke tilstrekkelig utredet. Det mangler kunnskap fra barn og kompensierende tiltak er ikke drøftet. Det er ikke lagt en plan for kompetanseheving eller følgeforskning.

Barneombudet anbefaler at staten

- sikrer at det i lovverk og praksis settes en høy terskel for bruk av fysisk makt mot barn, og at det kun benyttes der det er nødvendig og forholdsmessig
- evaluerer regler om bruk av fysisk makt mot barn i skolen

- øker kompetansen hos ansatte om pedagogiske metoder for å forebygge fysisk makt

Fritid (QPR 27)

Staten har gjennom Fritidserklæringen forpliktet seg til å jobbe for at alle barn skal kunne delta i minst én organisert fritidsaktivitet. Flere undersøkelser viser imidlertid stor variasjon i barns deltagelse som følge av økonomi, etnisitet, kjønn, funksjonsevne, geografi og/eller tilgang på informasjon.¹⁴² Barrierene er ofte overlappende.

Det er positivt at regjeringen har laget en handlingsplan for å øke barns deltagelse i kultur, idrett og friluftsliv for perioden 2024-2026. Regjeringen vil blant annet fremskaffe kunnskap om deltagelse i fritidsaktiviteter blant barn i familier som mottar økonomisk sosialhjelp.¹⁴³ Det er viktig at dette tiltaket prioriteres, og sees i sammenheng med behovet for å styrke barneperspektivet i Nav.

Barneombudet anbefaler at staten

- styrker samarbeidet med idrett og frivillighet for å senke de ulike barrierene for deltakelse, som økonomi og funksjonsnedsettelse
- sikrer implementering av handlingsplanen for økt deltagelse og innhenter kunnskap om hvordan Nav-kontorene sikrer at barn i familier som mottar økonomisk sosialhjelp får delta i fritidsaktiviteter

I. Spesielle beskyttelsestiltak

(art. 22, 30, 32–33, 35–36, 37 (b)–(d) og 38–40)

Asylsøker- og flyktningbarn og barn i migrasjonssituasjoner:

Enslige mindreårige i asylmottak (QPR 28a)

Enslige mindreårige asylsøkere under 15 år gis tilbud om opphold i omsorgssentre drevet av det statlige barnevernet, mens barn over 15 år tilbys opphold i asylmottak drevet av utlendingsmyndighetene. I asylmottakene får barna mer begrenset oppfølging. Staten begrunner dette med at omsorgstilbudet er alderstilpasset, og at enslige mindreårige over 15 år har et større behov for selvstendighetstrening. Barneombudet mener enslige mindreårige må få et individuelt tilpasset omsorgstilbud, uavhengig av alder. Barnevernet bør derfor ha omsorgsansvaret for alle enslige mindreårige asylsøkere.

Dersom staten ønsker å opprettholde dagens organisering, må omsorgstilbudet i asylmottakene styrkes. Utlendingsdirektoratet rapporterer om store utfordringer ved mottaksdriften, blant annet som følge av lang saksbehandlingstid og mangel på barnefaglig kompetanse.¹⁴⁴ Tilsyn viser at flere mottak ikke klarer å gi barna forsvarlig omsorg.¹⁴⁵ Mange enslige mindreårige gir selv uttrykk for at ventetiden i mottak er så belastende at de strever med å håndtere hverdagen.¹⁴⁶

I 2022 ble det innført en tilsynsordning, som skal påse at enslige mindreårige i asylmottak får et forsvarlig bo- og omsorgstilbud. Tilsynsordningen er imidlertid vesentlig underfinansiert.¹⁴⁷ Kun tre tilsyn ble gjennomført i 2023, hvilket utgjør 4,7 prosent av asylmottakene for enslige mindreårige.¹⁴⁸ Det er så langt påvist lovbrudd ved fire av fem tilsyn, som omhandler bemanning, barnefaglig kompetanse blant ansatte, opplæring og oppfølging av barna.¹⁴⁹

Barneombudet anbefaler at staten

- overfører omsorgsansvaret for enslige mindreårige over 15 år til barnevernet
- øker ressursene til asylmottak hvor enslige mindreårige bor og styrker tilsynsordningen

Enslige mindreårige med følgeperson (QPR 28a)

Enslige mindreårige asylsøkere med følgeperson er barn som kommer til Norge sammen med en voksen som ikke har foreldreansvar. Denne gruppen barn har økt som følge av krigen i Ukraina. Helsetilsynet har uttrykt særlig bekymring for oppfølgingen av barna. De tilbys som hovedregel opphold på ordinære asylmottak, uavhengig av alder.¹⁵⁰ Det er behov for mer kunnskap om hvordan følgepersonens omsorgsevne kartlegges, og hvordan omsorgsansvaret ivaretas.

Barneombudet anbefaler at staten

- kartlegger situasjonen og iverksetter tiltak for å styrke oppfølgingen av enslige mindreårige med følgeperson

Barn som tilhører minoritetsgrupper og urfolksbarn (QPR 29 a- c)

Samiske barn har gjennom sin status som urfolk rett til å leve i pakt med sin kultur. Samiske barns rettigheter er utfordret på flere områder blant annet knyttet til språk, hets og naturforvaltning truet av klimaendringene. For å sikre denne retten er det avgjørende at staten gjennomfører gode konsekvensvurderinger blant annet når det planlegges næringsvirksomhet eller andre tiltak som kan true samiske kultur. Utredningene må vurdere konsekvensene for samiske barns særskilte rettigheter, og kompenserende tiltak dersom beslutningen utfordrer kulturutøvelse.

Barneombudet anbefaler at staten

- sikre at konsekvensene for samiske barns rettigheter er grundig vurdert i saker som kan utfordre deres rett til å leve i pakt med sin kultur

Barn i konflikt med loven:

Straffeprosessuelle rettigheter (QPR 31a)

Komiteen anbefalte i 2018 at staten sikrer at rettssystemet for mindreårige er i tråd med konvensjonen og andre relevante standarder. Det er fortsatt utfordringer med ivaretagelse av mindreåriges straffeprosessuelle rettigheter, særlig i lovgivningen. Barneombudet er spesielt bekymret for avhør av mistenkte barn, mangel på tilpasset informasjon før, under og etter avhør og at ikke alle barn får forsvarer på det offentliges bekostning. Både Barneombudet og Den norske advokatforening har påpekt behovet for å styrke barns straffeprosessuelle rettigheter og bedt staten om en gjennomgang av straffeprosessloven.¹⁵¹

Barneombudet anbefaler at staten

- innfører regler om at barn skal ha forsvarer til stede under avhør
- sikrer at barn får tilrettelagt informasjon gjennom alle deler av en straffesak og at avhørsformen er tilpasset barnets alder og utvikling

Kravet om at fengsel skal være siste utvei (QPR 31b)

Norge innførte i 2014 straffereaksjonene, «ungdomsstraff» og «ungdomsoppfølging», for barn mellom 15-18 år. Dette innebærer tett oppfølging i eget nærmiljø fremfor fengsel. Cirka 500 barn får disse straffereaksjonene hvert år.

Målet, både i de alternative straffereaksjonene, og i arbeidet med å forebygge kriminalitet, er avledning fra kriminell adferd. Da er lokale tilbud i skole, barnevern, rusomsorg, politi, helse og fritid avgjørende for å lykkes. Kommunene og

andre skal gjøre sine tjenester tilgjengelige, men det forutsetter at tjenestene finnes og har kapasitet til å følge opp.

Forskning viser at de alternative straffereaksjonene virker, men at tidsbruken i straffesakene, og stor variasjon i hvilke tiltak som er tilgjengelig der ungdommen bor, kan hindre målet med å hjelpe unge kriminelle på rett vei og hindre tilbakefall.¹⁵²

Staten har de siste årene fremmet flere gode forslag for å styrke kvaliteten i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, men disse løser ikke utfordringene knyttet til mangel på lokale tilbud.

I debatten om ungdomskriminalitet ser vi at disse manglene dreier samfunnsdebatten i retning av å fengsle flere ungdommer. Staten har i 2024 startet arbeidet med å tredoble antall fengsels-plasser for ungdom fra 10 til 30 plasser, samtidig som de utreder «Nasjonale Trygghetshus» som også skal låse barn inne. Dette er en utvikling mot at fengsel ikke lenger er siste utvei, men brukes for å kompensere for mangler i andre tiltak. Det er behov for å styrke lokale tjenester som kan forebygge at ungdom begynner med kriminalitet, og sikre god oppfølging utenfor fengsel, i eget nærmiljø.

Barneombudet anbefaler at staten

- prioriterer lokale tiltak for forebygging og avledning fremfor å sette barn i fengsel
- sikrer at barn kun fengsles som siste utvei og for kortest mulig tid som fastsatt i artikkel 37

Forvaring (QPR 31c)

Staten har ikke fulgt opp komiteens anbefaling fra 2018 om å slutte med forvaring av barn.

Forvaring innebærer fengsel på ubestemt tid, og kan i verste fall innebære livstid noe

som er forbudt etter konvensjonen. Forvaring er ikke en egnet straff for barn. Det har lenge vært mulig å idømme barn forvaring, men det ble første gang brukt i 2016. Siden da er minst fem barn dømt til forvaring grunnet risiko for gjentakelse av alvorlig vold. Statens manglende statistikk over antall barn idømt forvaring gjør det krevende å følge utviklingen av denne praksisen.

Barneombudet hadde i 2020 innsyn i en rekke straffesaker, blant annet 11 svært alvorlige saker. Funnene har styrket våre bekymringer knyttet til forvaring av barn. Forvaring gir ingen særlig oppfølging eller behandling knyttet til voldsrisiko. Den dagen barna fyller 18 år flyttes de over til ordinære forvaringsanstalter med svært krevende soningsforhold. Staten har de siste årene fått sterk kritikk for innholdet i forvaringsstraffen og utstrakt bruk av isolasjon.¹⁵³ Barnas helsetilstand er ofte svært krevende, og for flere av barna svekkes den psykiske helsen ytterligere gjennom soningen. Med mindre de pådrar seg nye straffesaker, for eksempel ved voldshendelser, har de ikke rett på advokatbistand i saker om isolasjon, bruk av tvang eller mangel på skole- og helsetilbud.

Barneombudet anbefaler at staten

- snarest slutter å bruke forvaring overfor barn

Rettspsykiatriske vurderinger (QPR 31d)

Rettspsykiatriske vurderinger er ofte sentrale bevis i de mest alvorlige straffesakene, både for vurderingen av utilregnelighet og valg av straffe-reaksjon. Kvaliteten på de rettspsykiatriske vurderingene er derfor avgjørende for å ivareta barnets rettssikkerhet.

Utvikling av alvorlig psykiske lidelser hos barn er komplisert fordi barn er under utvikling og har lite sykdomshistorie. Barn i

varetekt eller psykiatrisk institusjon etter drap eller drapsforsøk er dessuten i en svært sårbar situasjon. Likevel er det ikke krav om tilpassede metodeverktøy eller spesialisert kompetanse om barns utvikling hos de sakkyndige. Barn kan ha behov for å legges inn til observasjon for å sikre forsvarlige og gode vurderinger. Dette skjer i dag i institusjoner sammen med svært syke voksne. Dette er uheldig.

Barneombudet og fagmiljøene har løftet behov for særlige krav til de sakkyndiges kompetanse om barns utvikling, samt krav til metodeverktøy som er tilpasset barn, med myndighetene.¹⁵⁴

Den første forvaringssaken med et barn fra 2016 ble etter seks år gjenopptatt etter at nye sakkyndige vurderinger konkluderte med at barnet likevel hadde vært utilregnelig. De tidligere sakkyndige vurderingene ble ansett å ha vurdert sykdomsbildet feil, og at grunnlaget for forvaring dermed ikke hadde vært til stede. Dommen ble endret til tvungent psykisk helsevern. Heller ikke denne saken har ført til at staten har innført endringer.

Den store usikkerheten knyttet til utvikling av alvorlige psykiske lidelser hos barn gjør at regelverket i større grad må åpne opp for nye rettspsykiatriske vurderinger av barna. Barneombudet mener det må innføres regler som gjør at barn med lange ubetingede fengselsstraffer kan få en ny vurdering av spørsmål om tilregnelighet. Dette krever endringer i loven og rett til juridisk bistand.

Barneombudet anbefaler at staten

- innfører krav om at rettspsykiatriske sakkyndige i saker om barn har kompetanse om barns utvikling og bruk av metodeverktøy tilpasset barn
- sikrer at barn idømt lang straff får advokatbistand og mulighet til nye rettspsykiatriske vurderinger

Barn i fengsel (QPR 31e)

Norge har to ungdomsenheter for barn 15-18 år med til sammen 10 plasser. Begge enhetene blander varetekt og soning. I perioder er så mye som 80 prosent av plassene benyttet til varetekt. Dette fører til at alle må sone på høyt sikkerhetsnivå, selv om et lavt sikkerhetsnivå ville vært tilstrekkelig for andre barn.

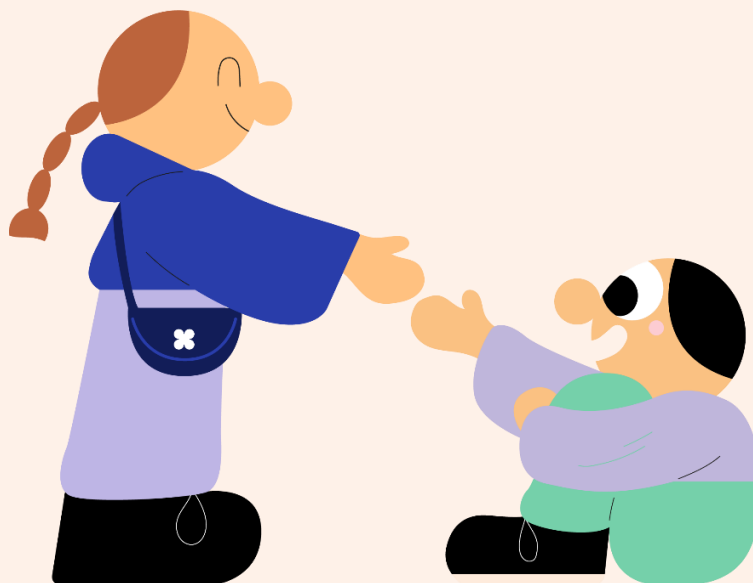
Tall Barneombudet har innhentet viser at antall barn i fengsel har økt i 2024, og at enkelte varetektsopphold forlenges og varer i mange måneder. Dette skyldes blant annet mangel på egnede institusjonsplasser for barn som utgjør en fare for seg selv og andre. Økningen av antall barn i fengsel fører til sprenget kapasitet i ungdomsenhetene og at barn plasseres i fengsel sammen med voksne. I 2023 satt minst 10 barn i fengsel sammen med voksne innsatte, og dette tallet

forventes å øke inneværende år, dette gjelder særlig i Eidsberg fengsel, hvor staten har en såkalt «ungdomsenhet» som ikke fungerer etter formålet. Sivilombudet har avdekket at det ikke gjøres systematiske vurderinger av barnets beste, verken av domstolen eller kriminalomsorgen, når barn plasseres i ordinære fengsel.¹⁵⁵

Myndighetene har utarbeidet retningslinjer som sier at mindreårige skal holdes adskilt fra voksne, med mindre det motsatte anses å være til det beste for barnet. Barneombudet mener det er behov for å presisere at dette er et snevert unntak fra FNs barnekonvensjon artikkel 37.

Barneombudet anbefaler at staten

- undersøker behovet for en differensiering av fengselsplasser slik at alle barn som har grunnlag for soning på lav sikkerhet får dette
- presiserer i retningslinjene at barn kun unntaksvis skal fengsles sammen med voksne, når det er til barnets beste

Referanseliste

- ¹ Statistisk sentralbyrå 3. september 2024. «18 prosent i yrkesaktiv alder er utenfor»
- ² NOU 2023: 9 (2023). «Generalistkommunesystemet - Likt ansvar - ulike forutsetninger», Kommunal- og distriktsdepartementet
- ³ NOU 2023: 4 (2023). «Tid for handling – Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste», Helse- og omsorgsdepartementet s. 14
- ⁴ Sivilombudet 11. september 2017 «Betydningen av hensynet til barnets beste ved avgjørelse om bostedsregistrering i folkeregisteret». SOM 2016/2886
- ⁵ Kjørholt, E.S. og Kvalø, K.K. (2024). "Barns klagerett, nasjonalt og internasjonalt" i Høstmælingen, N. m.fl. (2024). «Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge», Universitetsforlaget
- ⁶ Kjørholt, E.S. og Kvalø, K.K. (2024). "Barns klagerett, nasjonalt og internasjonalt" i Høstmælingen, N. m.fl. (2024). «Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge», Universitetsforlaget
- ⁷ NOU 2023: 9 (2023). «Generalistkommunesystemet - Likt ansvar - ulike forutsetninger», Kommunal- og distriktsdepartementet
- ⁸ NOU 2023: 9 (2023). «Generalistkommunesystemet - Likt ansvar - ulike forutsetninger», Kommunal- og distriktsdepartementet
- ⁹ Skog Hansen, I.L. m.fl. (2020). «Trøbbel i grenseflatene. Samordnet innsats for barn og unge», Fafo; Tøssebro, J. m.fl. (2023). «Bedre tjenester til barn og unge med sammensatte behov? Delrapport 1: Utgangspunktet da lovendringene trådte i kraft», NTNU Samfunnsforskning
- ¹⁰ CRC/C/NOR/QPR/7 pkt. 26 og 27
- ¹¹ Tøssebro, J. m.fl. (2023). «Bedre tjenester til barn og unge med sammensatte behov? Delrapport 1: Utgangspunktet da lovendringene trådte i kraft», NTNU Samfunnsforskning
- ¹² Barneombudet (2021). «Å eie sin egen historie. Rapport fra Barneombudets ekspertgruppe om samarbeid mellom tjenester», Barneombudet
- ¹³ Barneombudet (2022). «Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene», Barneombudet; Andrews, T.M. og Hustad, B.C. (2022): «Bemanning i PP-tjenesten: Tilstrekkelig for å oppfylle tjenestens mandat?», Wendelborg, C. m.fl. (2023): «Evaluerer av kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis. Delrapport 2», NTNU Samfunnsforskning
- ¹⁴ Barneombudet (2022). «Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene», Barneombudet
- ¹⁵ NOU 2023: 9 (2023). «Generalistkommunesystemet - Likt ansvar - ulike forutsetninger», Kommunal- og distriktsdepartementet
- ¹⁶ Se f.eks. kap. 5 i NOU 2023: 9
- ¹⁷ NOU 2023: 9 (2023). «Generalistkommunesystemet - Likt ansvar - ulike forutsetninger», Kommunal- og distriktsdepartementet
- ¹⁸ HR-2022-401-A
- ¹⁹ Norges institusjon for menneskerettigheter (2021). «Kommuner og menneskerettigheter», Norges institusjon for menneskerettigheter
- ²⁰ Se f.eks. Norges institusjon for menneskerettigheter (2022). «Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge», Norges institusjon for menneskerettigheter; Proba Samfunnsanalyse (2023). "Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering.", Proba Samfunnsanalyse; Frisell, G.A. og Olsen, T. (2024): «Summen av de stadige påminnelser. Funksjonshemming, mikroagresjon og helse», Fafo-rapport 2024: 32
- ²¹ Proba Samfunnsanalyse (2023). "Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering", Proba Samfunnsanalyse

-
- ²² Norges institusjon for menneskerettigheter (2022). «*Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge*», Norges institusjon for menneskerettigheter
- ²³ CRC/C/NOR/QPR/7 pkt. 21
- ²⁴ Smahel, D. m.fl. (2020). «*EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*», EU Kids Online
- ²⁵ Medietilsynet (2022). «*Barn og medier 2022 - en undersøkelse om 9-18-åringers medievaner*», Medietilsynet
- ²⁶ NOU 2021: 3 (2021). «*Barneliv foran, bak og i skjermen*», Kulturdepartementet
- ²⁷ Falch, C.G. (2022). «*Rapport til Personvernkommissjonen: Intervjuer med barn og unge om personvern*», Greftegreff Falch Consulting
- ²⁸ Steinnes, K.K., Teigen, H.F. & Bugge, A.B. (2019). «*Photoshop, fillers og falske glansbilder? En studie blant ungdom om kjønn, kropp og markedsføring i sosiale medier*», Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet
- ²⁹ NOU 2022:11 (2022). «*Ditt personvern – vårt felles ansvar – Tid for en personvernpolitikk*», Kommunal- og distriktsdepartementet
- ³⁰ Datatilsynet (2019). «*Personvernundersøkelsen 2019/2020*», Datatilsynet
- ³¹ Kunnskapsdepartementet (2017). «*Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*». Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020
- ³² Steinnes, K.K. m.fl. (2019). «*Photoshop, fillers og falske glansbilder? En studie blant ungdom om kjønn, kropp og markedsføring i sosiale medier*», Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet
- ³³ Medietilsynet (2020): «*Barn og medier 2020. En kartlegging av 9-18-åringers digitale medievaner*», Medietilsyne
- ³⁴ Barneombudet (2019). «*Ungdom om digitale medier*», Barneombudet s. 18
- ³⁵ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets statistikk om barn utsatt for vold i familien.
- ³⁶ NOU 2020: 4 (2020). «*Voldtekt – et uløst samfunnsproblem*», Justis- og beredskapsdepartementet
- ³⁷ Frøyland, L.R m.fl. (2023). «*Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2023*», NOVA Rapport 11/23
- ³⁸ Sex og samfunn (2022). «*Seksualitetsundervisning. En ressursguide for undervisning på ungdomstrinnet*», Sex og samfunn
- ³⁹ Holt, T. m.fl. (2016). «*Behandlingstilbudet til barn som er utsatt for og som utøver vold og seksuelle overgrep: En nasjonal kartleggingsundersøkelse*», Rapport 6/2016, NKVTS; Moen, L. H. m.fl. (2018). «*Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner. Kartlegging av kunnskap for veien videre*», Rapport 2/2018, NKVTS
- ⁴⁰ Barneombudet (2018). «*Hadde vi fått hjelp tidligere hadde alt vært annerledes. Erfaringer fra barn og unge utsatt for vold og overgrep*», Barneombudet
- ⁴¹ Bakketeig, E. m.fl. (2012). «*Barnehusevalueringen 2012*», Politi høgskolen; Bakketeig, E. m.fl. (2021). «*Evaluering av Statens barnehus 2021*», NOVA Rapport 12/21, OsloMet
- ⁴² Barneombudet (2018). «*Hadde vi fått hjelp tidligere hadde alt vært annerledes. Erfaringer fra barn og unge utsatt for vold og overgrep*», Barneombudet
- ⁴³ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets nettstatistikk
- ⁴⁴ Familievernet Bufetat (2020). «*Samværsvegring. Faglig forståelse og intervensjoner når barn avviser en forelder etter samlivsbrudd*», Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
- ⁴⁵ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2023). Årsrapport 2023, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
- ⁴⁶ Domstolsadministrasjonen (2024). Årsmelding 2023, Norges domstoler
- ⁴⁷ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2022). «*Utredning av saker etter barneloven hvor det er stans i samvær mellom barn og en*

forelder», Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

⁴⁸ Barneombudet (2012). «*Barnas stemme stilner i stormen. En bedre prosess for barn som opplever samlivsbrudd*», Barneombudet

⁴⁹ FNs barnekomité (2013). «*General Comment nr. 15: On the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)*», CRC/C/GC/15, avsnitt 67

⁵⁰ Prop. 1 S (2022-2023). Barne- og familiedepartementet

⁵¹ Barneombudet (2022). «*Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene*», Barneombudet

⁵² Menon Economics og NTNU Samfunnsforskning; Kjelsaas, I. m.fl. (2023): «*Evaluering av barnevernsreformen. Første statusrapport med søkelys på forebygging og tidlig innsats*», Menon Economics og NTNU Samfunnsforskning

⁵³ Barneombudet (2021): «*Å eie sin egen historie. Rapport fra Barneombudets ekspertgruppe om*

samarbeid mellom tjenester», Barneombudet

⁵⁴ VID vitenskapelige høgskole 6. juni 2023. «*Foreldre i barnevernssaker er fornøyde med hjelpetiltak*»

⁵⁵ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets nettstatistikk

⁵⁶ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets nettstatistikk og statistikk fra Barneverns- og helsenemndenes IT-system "ProSak", som er oversendt Barneombudet

⁵⁷ NOU 2023:7 (2023). «*Trygg barndom, sikker fremtid — Gjennomgang av rettssikkerheten for barn og foreldre i barnevernet*», Barne- og familiedepartementet

⁵⁸ Barneombudet (2023). «*Blod er ikke alltid tykkere enn vann. Rapport om barn i fosterhjem*», Barneombudet

⁵⁹ Norsk Fosterhjemsforening (2024) «*Fosterhjemsundersøkelsen 2024*»

⁶⁰ Se f.eks. Helsetilsynet (2022). «*Det handler om ledelse*», Rapport 2/2022 og Riksrevisjonen (2022). «*Riksrevisjonens*

undersøkelse av forvaltningspraksisen i det kommunale barnevernet», Dokument 3: 5 (2022-2023)

⁶¹ Barneombudet (2020). «*De tror vi er shitkids. Rapport om barn som bor på barneverninstitusjon*»; Barneombudet (2023). «*Blod er ikke alltid tykkere enn vann. Rapport om barn i fosterhjem*», Barneombudet

⁶² Barneombudet (2023). «*Blod er ikke alltid tykkere enn vann. Rapport om barn i fosterhjem*», Barneombudet

⁶³ NOU 2023:24 (2023). «*Med barnet hele veien – Barnevernsinstitusjoner som har barnas tillit*». Barne- og familiedepartementet

⁶⁴ Se eksempelvis Prop. 133 L (2020–2021) pkt. 5

⁶⁵ NOU 2023:24 (2023). «*Med barnet hele veien – Barnevernsinstitusjoner som har barnas tillit*». Barne- og familiedepartementet

⁶⁶ NOU 2023:24 (2023). «*Med barnet hele veien – Barnevernsinstitusjoner som har barnas tillit*». Barne- og familiedepartementet

⁶⁷ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2024). «*Vurdering av midlertidig stans av utenlandsadopsjon. Anbefaling til Barne- og familiedepartementet*», Bufdir

⁶⁸ Se for eksempel VGs artikkelserie «*De ulovlige adopsjonene*» fra 2023

⁶⁹ Konvensjon om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner (1993), artikkel 8 og artikkel 33

⁷⁰ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2024). «*Vurdering av midlertidig stans av utenlandsadopsjoner. Anbefaling til Barne- og familiedepartementet*», og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2024). «*Bufdirs anbefaling om midlertidig stans av utenlandsadopsjon – svar på oppfølgingsspørsmål*»

⁷¹ Tøssebro, J. m.fl. (2023). «*Bedre tjenester til barn og unge med sammensatte behov? Delrapport 1: Utgangspunktet da lovendringene trådte i kraft*», NTNU Samfunnsforskning; NOU 2023: 13 På høy tid— Realisering av funksjonshindredes rettigheter

⁷² Se f.eks. NOU 2023: 13 «*På høy tid— Realisering av funksjonshindredes rettigheter*», Kultur- og likestillingsdepartementet

⁷³ Riksrevisjonen (2021). Dokument 3:15 (2020–2021), «*Riksrevisjonens undersøkelse av helse og omsorgstjenester til barn med funksjonsnedsettelse*», Stortinget

⁷⁴ Se f.eks. CRC/C/NOR/QPR/7 pkt. 163

⁷⁵ Tøssebro, J. m.fl. (2023). «*Bedre tjenester til barn og unge med sammensatte behov? Delrapport 1: Utgangspunktet da lovendringene trådte i kraft*», NTNU Samfunnsforskning

⁷⁶ Riksrevisjonen (2021). Dokument 3:15 (2020–2021), «*Riksrevisjonens undersøkelse av helse og omsorgstjenester til barn med funksjonsnedsettelse*», Stortinget

⁷⁷ Tøssebro, J. m.fl. (2023). «*Bedre tjenester til barn og unge med sammensatte behov? Delrapport 1: Utgangspunktet da lovendringene trådte i kraft*», NTNU Samfunnsforskning

⁷⁸ NOU 2016: 17 «*På lik linje — Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*», Barne- og likestillingsdepartementet

⁷⁹ Jones, L. m.fl. (2012). «*Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies*», The Lancet; Meld. St. 8 (2022-2023) «*Menneskerettar for personar med utviklingshemming*», Kultur- og likestillingsdepartementet

⁸⁰ Helsetilsynet (2024). «*Det viktigaste er at barna er trygge og har det bra.*», Helsetilsynet Rapport 7/2024

⁸¹ NOU 2016: 17 «*På lik linje — Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*». Barne- og likestillingsdepartementet

⁸² CRC/C/NOR/QPR/7 pkt. 165

⁸³ Bang, L. m.fl. (2024). «*Psykiske plager og lidelser hos barn og unge*», Folkehelseinstituttet

⁸⁴ Helse- og omsorgsdepartementet (2023). «*Forenkle og forbedre. Rapport fra ekspertutvalg for tematisk organisering av psykisk helsevern*»; Meld. St. 23 (2022–2023) «*Opptappingsplan for psykisk helse (2023–2033)*», Helse- og omsorgsdepartementet

⁸⁵ Barneombudet (2020). «*Jeg skulle hatt BUP i en koffert. En psykisk helsetjeneste tilpasset barn og unges behov*», Barneombudet

⁸⁶ Riksrevisjonen (2020-2021). Riksrevisjonens undersøkelse av psykiske helsetjenester. Dokument 3:13 (2020-2021)

⁸⁷ Helsedirektoratets nettstatistikk om «*Psykisk helse for barn og unge – ventetid*»

⁸⁸ Barneombudet (2020). «*Jeg skulle hatt BUP i en koffert. En psykisk helsetjeneste tilpasset barn og unges behov*»; Barneombudet (2022). «*Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene*», Barneombudet

⁸⁹ Riksrevisjonen (2021). Dokument 3:13 (2020-2021) «*Riksrevisjonens undersøkelse av psykiske helsetjenester*», Stortinget

⁹⁰ Helsedirektoratet (2023) «*Psykisk helsearbeid barn og unge Nasjonal veileder*»; Helse- og omsorgstjenesteloven. Kap. 3

⁹¹ Barneombudet (2022). «*Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene*», Barneombudet

⁹² Forskningsrådet (2009). «*Evaluering av Opptappingsplanen for psykisk helse (2001-2009)*», Forskningsrådet

⁹³ Folkehelseinstituttet (2024). «*Psykiske plager og lidelser hos barn og unge*»

⁹⁴ Helsedirektoratet (2023). «*Psykisk helsearbeid barn og unge. Nasjonal veileder*»

⁹⁵ Barneombudet (2022). «*Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene*», Barneombudet

⁹⁶ Osborg O.S. og Kaspersen S.L. (2023). «*Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid 2023: Årsverk, kompetanse og innhold i tjenesten*». SINTEF.

⁹⁷ CRC/C/NOR/QPR/7 avsnitt 173

-
- ⁹⁸ Osborg, O.S. og Kaspersen S.L. (2023). «*Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid 2023: Årsverk, kompetanse og innhold i tjenesten*». SINTEF
- ⁹⁹ Meld. St. 23 (2022–2023) «*Opptrappingsplan for psykisk helse (2023–2033)*», Helse- og omsorgsdepartementet
- ¹⁰⁰ Barneombudet (2022). «*Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene*», Barneombudet
- ¹⁰¹ Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress 13. juni 2023: «*Skal avdekke psykiske stressbelastninger blant unge flyktninger*»
- ¹⁰² SOS-barnebyer (2024). «*Rapport om psykisk helsetilbudet til enslige mindreårige flyktninger i Norge. Barna som må klare seg selv*», SOS Barnebyer
- ¹⁰³ Nasjonal behandlingstjeneste for kjønnsinkongruens (2022) «*Årsrapport*»
- ¹⁰⁴ Statens undersøkelseskommissjon for helse- og omsorgstjenesten (2023). «*Pasientsikkerhet for barn og unge med kjønnsinkongruens*», Ukom
- ¹⁰⁵ Statens undersøkelseskommissjon for helse- og omsorgstjenesten (2023). «*Pasientsikkerhet for barn og unge med kjønnsinkongruens*», Ukom
- ¹⁰⁶ Folkehelseinstituttet (2023), «*Narkotikabruk i Norge*»
- ¹⁰⁷ Riksrevisjonen (2021). «*Riksrevisjonens undersøkelse av psykiske helsetjenester*», Dok 3:13; Norges institusjon for menneskerettigheter (2022) «*Rus og menneskerettigheter*», Norges institusjon for menneskerettigheter
- ¹⁰⁸ Norges institusjon for menneskerettigheter (2022). «*Rus og menneskerettigheter*», Norges institusjon for menneskerettigheter
- ¹⁰⁹ Miljøagentene (2023). «*Koden er å redde kloden*», Miljøagentene
- ¹¹⁰ Miljøagentene (2024). «*Så bra at du engasjerer deg! – Hvor lenge skal vi barna gidde?*», Miljøagentene
- ¹¹¹ Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (2023). «*Klimautvalget Ung*», LNU
- ¹¹² Statistisk sentralbyrå 18.01.2024: «*Færre barn lever i familier med lavinntekt*»
- ¹¹³ Statistisk sentralbyrå 23.06.2023: «*Antall sosialhjelpsmottakere økte med nesten 10 prosent*»
- ¹¹⁴ Barne- og familiedepartementet (2023). «*En barndom for livet. Rapport fra ekspertgruppe om barn i fattige familier*», Barne- og familiedepartementet. s. 60
- ¹¹⁵ Se f.eks rapporter fra Kirkens Bymisjon (2019) «*Snakk om fattigdom*»; Redd Barna (2021) «*Alt koster penger!*», Røde Kors (2022) «*Når barn må være voksne*»
- ¹¹⁶ Barne- og familiedepartementet (2023). «*En barndom for livet. Rapport fra ekspertgruppe om barn i fattige familier*», Barne- og familiedepartementet
- ¹¹⁷ Helsetilsynet rapport 2/2013; Riksrevisjonen Dok 3:11 (2013-2014); Helsetilsynet rapport 4/2022
- ¹¹⁸ Se f.eks. Elevundersøkelsen (2023), Ungdata (2023), Bakken, A (2022), NIFU (2023) «*Fravær som vekker bekymring*», Kjerøy, I. og Lysvik, R.R. (2023) «*Kunnskapsstatus om bekymringsfullt fravær i skolen*», FAFO
- ¹¹⁹ Se f.eks. Barneombudet (2023). «*Hvordan styrke laget rundt barn og unge? Innsiktsnotat og anbefalinger fra Barneombudet*», Barneombudet (2024). «*One size fits all? Rapport fra Barneombudets ekspertgruppe om skolefravær*»; Barneombudet (2022): «*Hvem skal jeg snakke med nå? Psykisk helsehjelp til barn og unge i kommunene*», Barneombudet
- ¹²⁰ Barneombudet (2023). «*Hvordan styrke laget rundt barn og unge? Innsiktsnotat og anbefalinger fra Barneombudet*», Barneombudet
- ¹²¹ Utdanningsdirektoratet (2023). Tall og forskning om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning
- ¹²² Barneombudet (2017). «*Uten mål og mening? Elever med spesialundervisning i grunnskolen*», Barneombudet; Meld. St. 6

(2019-2020): «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO», Kunnskapsdepartementet

¹²³ Herlofsen, C. og Lie, J.H. (2022). «Skoleansattes erfaringer og utfordringer i møte mellom regelverk og pedagogisk praksis», Spesialpedagogikk 1/2022

¹²⁴ CRC/C/NOR/QPR/7 pkt. 210

¹²⁵ Wendelborg, C. m.fl. (2022): «Evaluering av Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis», Delrapport 1 NTNU Samfunnsforskning; Wendelborg C. m.fl. (2023). «Evaluering av kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis, Delrapport 2», NTNU Samfunnsforskning

¹²⁶ Andrews, T.M. og Hustad, B.C. (2022). «Bemanning i PP-tjenesten: Tilstrekkelig for å oppfylle tjenestens mandat?», Nordlandsforskning

¹²⁷ Wendelborg C. m.fl. (2023). «Evaluering av kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis, Delrapport 2», NTNU Samfunnsforskning

¹²⁸ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018): «Veikart. Universelt utformet nærscole 2030», Bufdir

¹²⁹ Statsministerens kontor (2021). «Hurdalsplattformen. For en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021-2025»

¹³⁰ Kultur- og likestillingsdepartementet (2021). «Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet

Norge (2021–2025)», Kultur- og likestillingsdepartementet m. fl.

¹³¹ Uu-tilsynets tilsyn med digitale læremidler i grunnskolen

¹³² Barneombudet (2024). «One size fits all? Rapport fra Barneombudets ekspertgruppe om skolefravær», Barneombudet

¹³³ Kjeøy, I. og Lysvik, R.R. (2023). «Kunnskapsstatus om bekymringsfullt fravær i skolen», FAFO

¹³⁴ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets nettstatistikk

¹³⁵ Elevundersøkelsen 2024

¹³⁶ Breivik, K. m.fl. (2016) «Å bli utsatt for mobbing - en kunnskapsoppsummering om konsekvenser og tiltak», Læremiljøsentret, Uni Research

¹³⁷ Eriksen, I.M. og Lyng, S.T. (2015). «Skolers arbeid med elevenes psykososiale miljø - gode strategier, harde nøtter og blinde flekker», NOVA

¹³⁸ Utdanningsdirektoratet (2023): «Trygt og godt barnehage- og skolemiljø – svar på oppdrag 2022-041», Utdanningsdirektoratet

¹³⁹ Deloitte (2019). «Bruk av tvang og makt i skolen. Kunnskapsinnhenting på oppdrag for Utdanningsdirektoratet», Deloitte

¹⁴⁰ NOU 2015: 2 (2015). «Å høre til – Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø», Kunnskapsdepartementet; NOU 2019: 23 (2019). «Ny opplæringslov», Kunnskapsdepartementet; Barneombudet (2015): «Grenseløs omsorg. Om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern», Barneombudet; Barneombudet (2017): «Uten mål og mening? Elever med spesialundervisning i grunnskolen», Barneombudet; Barneombudet (2018): «God hjelp til rett tid? Gjennomgang av fylkesmennenes behandling av saker i den nye håndhevingsordningen om elevenes skolemiljø», Barneombudet

¹⁴¹ Kunnskapsdepartementets høringsnotat 21. juni 2024: «Forslag til regler om bruk av fysisk inngripen for å avverge at en elev utsetter noen for psykiske krenkelser eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever»

¹⁴² Se eks Bakken, A. (2019). «Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar, og hvem slutter i ungdomsidretten?», Velferdsforskningsinstituttet NOVA; Jacobsen, S.E. m.fl. (2021): «Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter», Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor; Redd Barna (2021). «Fritid for alle – uten fordommer», Redd Barna; Røde Kors (2022): «Når barn må være voksne», Røde Kors

¹⁴³ Kultur- og likestillingsdepartementet (2024). «Alle inkludert! Handlingsplan for like

muligheter til å delta i kultur-, idretts- og friluftaktiviteter, 2024-2026», tiltak 40

¹⁴⁴ Utlendingsdirektoratets årsrapport 2023

¹⁴⁵ Helsetilsynets tilsynsmelding 8. februar 2024

¹⁴⁶ Redd Barna (2022). «*Barn og unges tanker om trygghet på asylmottak*», Redd Barna

¹⁴⁷ Helsetilsynets brev 17.11.2023 til Justisdepartementet. «*Akutt behov for økte ressurser til tilsyn med omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere*»

¹⁴⁸ Statsforvalteren i Oslo og Viken (2024). «*Årsrapport 2023 for Statsforvalterens tilsyn med asylmottak der det bor enslige mindreårige asylsøkere*»

¹⁴⁹ Helsetilsynets tilsynsmelding 8. februar 2024. «*Enslige mindreårige asylsøkere får ikke den omsorgen de har krav på, viser tilsyn*»

¹⁵⁰ Helsetilsynets tilsynsmelding 8. februar 2024. «*Enslige mindreårige asylsøkere får ikke den omsorgen de har krav på, viser tilsyn*»

¹⁵¹ Advokatforeningen (2023). «*Barnas plass i strafferetten – der samfunnets frykt og omsorg møtes. Årstale i 2023*».

¹⁵² Andrews, T. og Eide, A.K. (2019). «*Mellom straff og hjelp – fungerer de nye straffereaksjonene for ungdom*», Nordlandsforskning

¹⁵³ Sivilombudet (2019). «*Særskilt melding til Stortinget om isolasjon i norske fengsel*», Sivilombudet

¹⁵⁴ Barneombudets brev av 18.04.2023 til Riksadvokaten

¹⁵⁵ Sivilombudet (2024). «*Barn i Eidsberg fengsel*», Sivilombudet